

Ondermijning in de wijk

10 inspirerende aanpakken

Inhoud

Inleiding 3

De praktijk: 10 voorbeelden 6

1. **De Integrale familieaanpak, gemeente Tilburg** 7
2. **Aanpak Nypels, Wijkersloot, gemeente Nieuwegein** 10
3. **Knock and talk, gemeente Utrecht** 14
4. **Aanpak Nieuwe aanwas Nieuwland, gemeente Schiedam** 17
5. **De Wijkrechtbank, Eindhoven** 20
6. **Aanpak Glanerbrug, gemeente Enschede** 23
7. **Back on Track, gemeente Zaanstad** 26
8. **Project: Veilig buitengebied, gemeente Bronckhorst** 29
9. **Project: Mobiel banditisme** 33
10. **Project: Integrale werkwijze ongestructureerde problemen** 37

Colofon

Uitgave:

Platform31 en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV)
Den Haag, juli 2022

Auteurs: Simone 't Hooft, Thomas Martinelli, Bernadette Schomaker

Eindredactie: Platform31

Vormgeving: Gé grafische vormgeving

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door het Strategisch Beraad Ondermijning en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

We bedanken iedereen die we voor dit inspiratieboek over praktijkvoorbeelden mochten interviewen.

Platform31

Kennis- en netwerkorganisatie Platform31 ziet de trends in stad en regio. We verbinden beleid, praktijk en wetenschap rondom actuele vraagstukken en komen tot een aanpak waarmee bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders direct aan de slag kunnen. De oplossingen houden we niet voor onszelf: iedereen profiteert mee van de resultaten.

Postbus 30833, 2500 GV Den Haag
www.platform31.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is besteed aan het samenstellen van deze uitgave, kan de uitgever geen aansprakelijkheid aanvaarden bij eventuele onjuistheden. Aan de inhoud van deze publicatie kunnen dus geen rechten worden ontleend. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld. Platform31 heeft haar uiterste best gedaan de rechten van de afbeeldingen te achterhalen en daarvoor de wettelijk verschuldigde vergoedingen af te dragen. Zij die menen aanspraak te kunnen maken op copyright, kunnen zich wenden tot de uitgever.

Inleiding

Nederland lijkt er in toenemende mate mee te maken te hebben: 'ondermijnende criminaliteit' of 'ondermijning'. Bij deze vorm van criminaliteit gaat het om kleinere en grotere misdaden die (meer dan bij reguliere criminaliteit) de grenzen tussen 'onderwereld' en 'bovenwereld' overschrijden. Kwetsbare wijken zijn in het bijzonder gevoelig voor ondermijning. Daar maakt een opeenstapeling van problemen als armoede, achterstand en achterstelling plekken en mensen kwetsbaar om – als dader of slachtoffer – betrokken te raken bij ondermijnende criminaliteit. Voorbeelden van ondermijnende activiteiten in de wijk zijn (kleinschalige) drugscriminaliteit, zoals wietteelt en drugslabs in woonwijken, het inzetten van kwetsbare jongeren voor hand- en spandiensten, opslag van drugsgrondstoffen en -afval in garageboxen en het witwassen van criminele winsten via supermarkten of speciaal daarvoor opgerichte ondernemingen.

Veel gemeenten zijn er inmiddels van doordrongen dat repressie alleen onvoldoende werkt tegen ondermijning; er is een brede wijkaanpak nodig, waarin het (meer repressieve) veiligheidsdomein en het (meer preventieve) sociaal domein samen de strijd met dit probleem aanbinden. Maar hoe richt je als gemeente zo'n aanpak in? En met wie? Wat zijn knelpunten en hoe los je die op? Welke vernieuwende ideeën zijn er? Deze vragen zijn aanleiding voor dit inspiratieboek 'Ondermijning in de wijk'. Hier beschrijven we tien (vooral wijkgerichte) aansprekende aanpakken van ondermijning in de wijk, verdeeld over heel Nederland.

De aanpakken zijn verzameld en uitgewerkt door Platform31 in samenwerking met het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV), met financiering door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksre-

laties en het Strategisch Beraad Ondermijning (SBO). Bij de selectie van de praktijkvoorbeelden zijn vooral voorbeelden gekozen waarin de gemeente initiatiefnemer is, er een focus is op de wijk en repressie en preventie worden gecombineerd. Verder streefden we naar diversiteit in de inhoud (doelgroep, plek, niveau en manier van ingrijpen, typen ondermijnende criminaliteit en geografische spreiding. De informatie is verzameld door interviews met de belangrijkste betrokkenen, aangevuld met het raadplegen van documenten die door de geïnterviewden zijn aangeleverd.

Dit inspiratieboek is bedoeld voor alle beleidsmakers en -uitvoerders die werkzaam zijn voor en in kwetsbare wijken. Op het terrein van veiligheid en de aanpak van criminaliteit komt de wijk steeds vaker in beeld als schaalniveau om in te grijpen. Veiligheidsvraagstukken op gebiedsgerichte wijze aanpakken heeft voordelen, omdat op deze manier alle stakeholders in de wijk gezamenlijk te werk kunnen gaan. Het wegnemen van de voedingsbodem en het voorkomen van nieuwe aanwas zijn hierbij leidende motieven.

Het CCV heeft de aanpakken Veilig Buitengebied, Barrièremodel Mobiel Banditisme en Integrale Werkwijze Ongestructureerde Problemen beschreven, waarbij het CCV zelf ook als projectleider is betrokken. Platform31 heeft de overige aanpakken verzameld en beschreven. De tien geselecteerde aanpakken zijn verschillend in hun werkwijze. Iedere aanpak is uniek en betreft maatwerk, omdat de lokale omstandigheden overal anders zijn. Het is daardoor ook niet mogelijk om deze aanpakken zonder meer te kopiëren naar een andere gemeente of wijk. Toch zijn er een aantal overeenkomsten die de basis kunnen zijn voor een nieuwe en unieke aanpak in een andere wijk of gemeente.

Allereerst beginnen veel van de aanpakken met een grondige verkenning van de lokale situatie door in gesprek te gaan met partnerorganisaties, bewoners of ondernemers. In de aanpak in Nypels in Nieuwegein, bijvoorbeeld, is de eerste stap het verzamelen van signalen over wat er in de buurt speelt door middel van huisbezoeken en overleggen met partnerorganisaties. In de aanpak Knock and talk in Utrecht worden bezoeken aan ondernemingsgevoelige ondernemingen in kwetsbare gebieden gebracht. Bij Nieuwe Aanwas in Schiedam hebben de samenwerkende partners onderling een convenant afgesloten om de uitwisseling van informatie mogelijk te maken. En in bijvoorbeeld de Wijkrechtbank in Eindhoven start de aanpak met een casusoverleg met alle bij de persoon in kwestie betrokken organisaties waarin zijn of haar problemen worden besproken en oplossingen worden bedacht. Ook de aanpak Glanerbrug begint met het inventariseren van de beschikbare

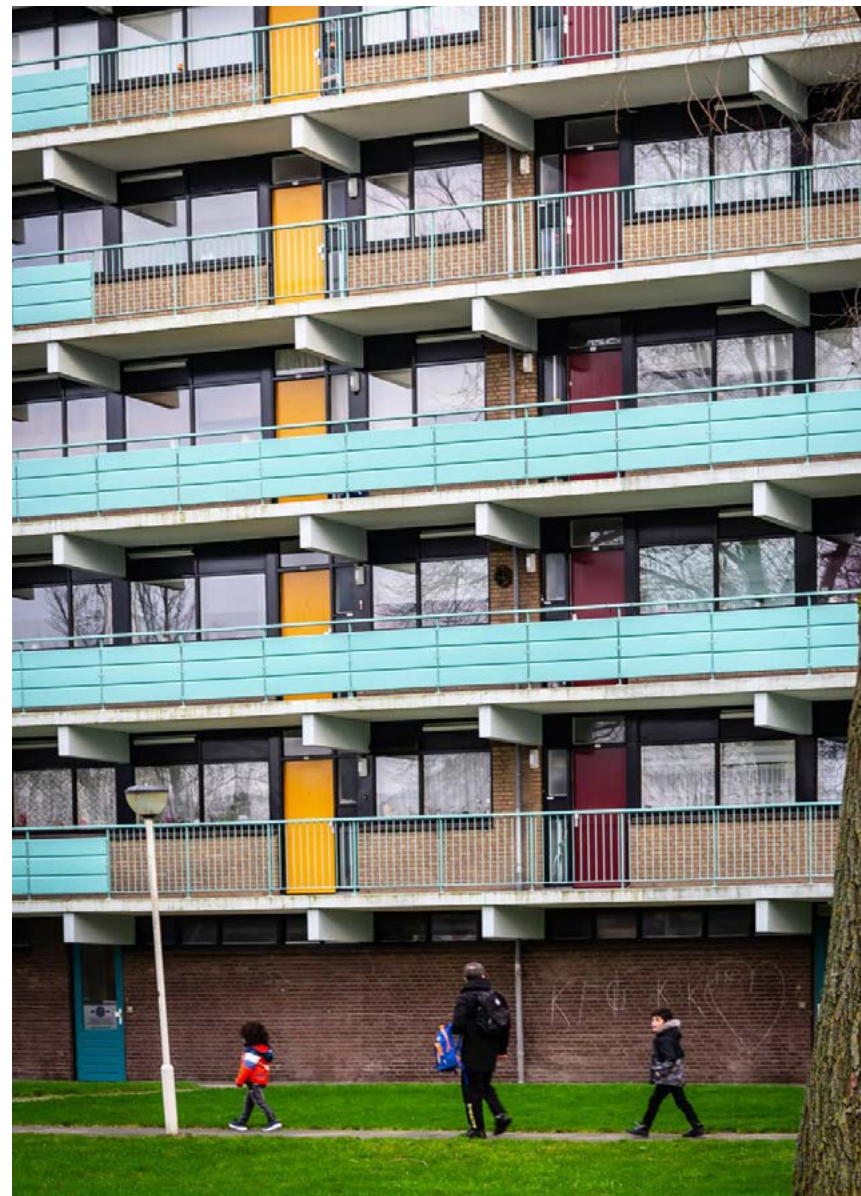
informatie, hoewel dat daar door verschillen in wetgeving en privacyregels in Nederland en Duitsland wordt bemoeilijkt.

De tweede overeenkomst is dat de meeste aanpakken afhankelijk zijn van individuen. Om een nieuwe aanpak van de grond te krijgen, zijn er bevoegden nodig met goede contactuele vaardigheden en een breed netwerk, gevoel voor bestuurlijke verhoudingen en de capaciteit om nieuwe verbindingen te leggen en vast te houden en dat met veel overtuigingskracht en doorzettingsvermogen doen. Dat kan een projectleider zijn (zoals in Zaanstad en Bronckhorst), een coördinator op het gemeentehuis (Tilburg) of een externe coördinator (zoals in Oss en in de aanpak Mobiel Banditisme). Deze persoon krijgt vrijwel altijd te maken met de botsing tussen systeem- en leefwereld. Het is daarom belangrijk dat deze persoon voldoende bestuurlijke commitment heeft (bijvoorbeeld in Nieuwegein door een stuurgroep onder leiding van de burgemeester). De afhankelijkheid van individuen maakt de aanpak overigens ook kwetsbaar, zoals wanneer de projectleider of coördinator wordt overgeplaatst of van functie verandert.

De derde overeenkomst is de combinatie van preventie en veiligheid. De meeste aanpakken zijn in beginsel preventief, maar hebben de mogelijkheid op te schalen tot een meer repressieve aanpak als dat nodig mocht zijn. In Utrecht worden signalen van ondermijning doorgegeven aan het Bestuurlijk Utrechts Interventie Team (BUIT). De Wijkrechtbank in Eindhoven behandelt civiele en strafrechtzaken van mensen met multiproblematiek die ofwel een strafbaar feit hebben gepleegd of schulden hebben. Op basis van een grondige analyse van de problematiek kan de rechter meerdere uitspraken tegelijk doen en op verschillende rechtsgebieden. In de preventieve sfeer vindt vaak een combinatie plaats van zorg en veiligheid, veelal gericht op families, waarbij criminaliteit wordt voorkomen door mensen weer op het rechte spoor te helpen (Tilburg, Oss). Aandacht voor en begeleiding van mensen die al betrokken zijn bij criminele activiteiten dan wel het risico lopen daarbij betrokken te raken, helpt om te helpen een andere weg op te gaan.

Tot slot hebben de meeste projecten in dit inspiratieboek met elkaar gemeen dat de toekomst onzeker is. De aanpakken zijn vaak pilots die zijn opgestart vanuit bevologenheid en waarvoor een bepaalde hoeveelheid inzet en middelen voor een beperkte tijd wordt vrijgemaakt, terwijl de problematiek van ondermijning veelal hardnekkig is. Onafhankelijk van de uitkomsten van de aanpakken is borging niet altijd zeker. Middelen raken op, capaciteit is elders nodig. Het verdient daarom aanbeveling om bij de start van een nieuwe aanpak met alle betrokken partners duidelijke afspraken te maken over mogelijke vervolgtrajecten. Het opstarten van een aanpak voor ondermijning is en blijft een uitdaging, maar zal – als het project eenmaal loopt en de resultaten zichtbaar worden – gepaard gaan met veel energie en enthousiasme.

De praktijk: 10 voorbeelden

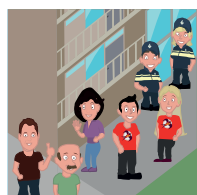
1 De Integrale familieaanpak, gemeente Tilburg

7

6 Aanpak Glanerbrug, gemeente Enschede

23

2 Aanpak Nypels, Wijkersloot, gemeente Nieuwegein

10

7 Back on Track, gemeente Zaanstad

26

3 Knock and talk, gemeente Utrecht

14

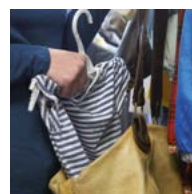
8 Project: Veilig buitengebied, gemeente Bronckhorst

29

4 Aanpak Nieuwe aanwas Nieuwland, gemeente Schiedam

17

9 Project: mobiel banditisme

33

5 De Wijkrechtbank, Eindhoven

20

10 Project: Integrale werkwijze ongestructureerde problemen

37

1. De Integrale familieaanpak, gemeente Tilburg

De familieaanpak is het Tilburgse antwoord op het fenomeen van intergenerationale criminaliteit, zo vertellen de leden van het Tilburgse programma-team Aanpak Ondernijning: “Dat zie je vaak: opa was crimineel, papa ook, en nu zoonlief ook. Dat willen we met de familieaanpak voorkomen.”

Daarnaast wil de gemeente overdracht van criminaliteit binnen generaties voorkomen, bijvoorbeeld van broer op broer.

© Jan van Eijndhoven

Ontstaan: een gat in de zorg

De familieaanpak startte in (maart) 2020, maar kent een veel langere aanloop. Die begon bij signalen van een woningcorporatie van een intimiderende sfeer en toenemende drugscriminaliteit in de wijk Groenewoud, waar de familieaanpak een aantal jaar later zou beginnen. De reguliere zorg kon betrokken personen en families onvoldoende helpen: “Deze families hebben juist meer aandacht en zorg nodig, en de zorg kent tekorten. Daarbij komt: voor de reguliere zorg zijn deze mensen vaak intimiderend, en ze doen ook nog eens de verkeerde dingen, waardoor je kunt denken: daar ga ik mijn energie niet meer in steken. Die mindset werkt voor deze groep niet, je hebt een andere nodig.” Ook de organisatie van de reguliere zorg sloot niet aan: “Alle zorgverleners hebben één taak, één eigen stukje. Er is niemand die het samenbrengt. Terwijl: al die taken samen is het pakket dat zo’n familie nodig heeft.” De behoefte aan zo’n pakket vormden, samen met inspiratie uit de gemeente Maastricht, de basis van de familieaanpak.

De aanpak: het werk van de coaches

De familieaanpak verbindt gezinnen waarvan één of meerdere leden betrokken zijn bij zwaardere, georganiseerde criminaliteit, aan coaches. Elk gezin krijgt dus minimaal één coach, die er samen met het gezin alles aan doet om het leven weer op de rails te krijgen en (de overdracht van) criminaliteit te doorbreken. De coach begeleidt individuele gezinsleden, het gezin als geheel en, als dat nodig is, het directe sociale netwerk. In deze begeleiding komen vrijwel alle leefgebieden en diverse ondersteuningsvormen voorbij, van (ondersteuning bij) wonen, werken en inkomen tot het sociaalemotionele vlak. “Dat kan heel alledaags zijn. Er is bijvoorbeeld een coach die elke dag een jongen uit een gezin wakker belde om ervoor te zorgen dat hij op tijd op zijn stage zou zijn. Maar ook verwijzing naar systeemtherapie is een optie, of het regelen van financiële zaken.”

De gemeente heeft momenteel drie coaches in dienst. Bij de toewijzing van een coach aan een gezin is een match tussen het gezin en de coach belang-

rijk. Soms wordt gewerkt in duo’s, om te matchen met alle gezinsleden. Meedoen is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Deelnemende gezinnen zijn dus niet verplicht tot deelname, maar als ze meedoen wordt wel een actieve houding verwacht: “Zij zetten stappen, wij ondersteunen.” Bovendien kunnen ze er niet ‘zomaar’ mee stoppen. Om dat duidelijk te maken, probeert de gemeente bij repressieve maatregelen te organiseren dat deelname aan de familieaanpak onderdeel is van de sanctie. Denk aan voorwaardelijke huisvesting nadat eerder sprake was van een huisuitzetting. Over de verhouding preventie en repressie in de familieaanpak zegt een programmamanager: “De familieaanpak is vooral preventief – dat maakt het ook anders, niet-traditioneel – en we gebruiken repressieve kaders waar dat nodig is, afhankelijk van de mate waarin families willen en meewerken.”

De rol van de coördinator

Naast de coaches heeft de coördinator een belangrijke rol in de familieaanpak. Waar de coaches ‘buiten’ in de wijken met gezinnen actief zijn, is de coördinator dat ‘binnen’, in het gemeentehuis. Diens taak in de familieaanpak is om gemeentelijke obstakels voor de coaches te proberen weg te nemen, zoals bureaucratische rondsloep of gebrekkige samenwerking. “Zij [de coördinatoren, red.] zijn elke dag bezig om dat wat voor de gezinnen nodig is, mogelijk te maken. Dat betekent mensen betrekken, andere vragen stellen dan het proces voorschrijft. En soms ook de confrontatie aangaan of zaken opschalen, als dat nodig is.”

Familieaanpak-wijkaanpak

De familieaanpak loopt parallel aan de intensieve leefbaarheidsaanpak van de gemeente Tilburg. Het doel van deze aanpak is het gezamenlijk (met politie en woningcorporaties) tegengaan van negatieve invloeden in kwetsbare wijken. De intensieve leefbaarheidsaanpak is een belangrijke bron van input voor de familieaanpak. De aanpak levert bijvoorbeeld informatie over de wijk en identificeert de gezinnen die de meeste (negatieve, criminele) invloed hebben en die dus goede kandidaten voor de familieaanpak kunnen zijn.

Resultaten

Aan de familieaanpak zijn Tilburg University, TNO en de interne criminoloog verbonden. Zij volgen, adviseren en evalueren de aanpak. De gemeente liet ook een maatschappelijke kosten-batenanalyse van de aanpak uitvoeren: “Dat was belangrijk, want je doet veel voor mensen die de maatschappij juist veel schade toebrengen. Daar moet je kritisch op zijn en blijven, en dat moet je kunnen verantwoorden.”

Tussenevaluaties en ervaringen zijn positief: deelnemende gezinnen hebben minder contacten met justitie en politie en er zijn allerlei individuele succesverhalen. Zo zijn er gezinsleden die vol motivatie een opleiding beginnen, betaald werk vinden of een eigen bedrijf opzetten. Omdat de aanpak focust op overdracht van criminaliteit op kinderen, blijft het de vraag of deze positieve resultaten duurzaam zijn: “Je weet eigenlijk pas over 30 jaar of het gelukt is, of iemand niet in het criminele circuit is terechtgekomen.” Verder ziet de gemeente ook de betere, meer samenhangende interne blik en samenwerking rondom de gezinnen als een belangrijk positief resultaat: “We zien dat de afdelingen zich steeds meer toegewijd verbinden aan de familieaanpak en het belang ervan zien.”

Succesfactoren: coaches, gecombineerde aanpak, ambassadeur en positie buiten reguliere werkprocessen

Over de grootste succesfactor van de familieaanpak zijn alle geïnterviewde kernteamleden het direct eens: dat is de coach. Mits deze het juiste profiel heeft: “De familieaanpak vraagt om een stevig profiel van coaches. Mensen die doorbijten als het moeilijker en minder leuk wordt.” Het succes van de aanpak is dus sterk afhankelijk van individuen, maar dat is volgens het programmateam onvermijdelijk en juist de kracht van de aanpak. Een andere succesfactor is de combinatie van preventieve en repressieve activiteiten in de wijk, en een stevige verbinding tussen beide: “Soms is het beeld van een gezin vanuit de preventieve aanpak positief, terwijl we vanuit de repressieve aanpak weten dat de politie wekelijks met dat gezin bezig is. Die informatie

heb je gekoppeld nodig om tot de juiste aanpak van een gezin te komen.” Ook belangrijk is de aanwezigheid van een ambassadeur van de aanpak binnen de gemeente, die het ‘wat’ en ‘waarom’ ervan doorvoelt en uitdraagt naar collega’s. Dat draagt bij aan het broodnodige draagvlak binnen alle afdelingen van de gemeente. Tot slot helpt het dat de aanpak een ‘speciale’ of ‘pilot’-status buiten de reguliere werkprocessen heeft.

Knelpunten: onzekerheid en (omgaan met) knellende wetgeving

Inbedding van de familieaanpak in de ‘normale manier van werken’ is dus niet wenselijk, maar continuïteit is dat zeker wel. Dat is nu nog een knelpunt: het project krijgt tot nog toe steeds tijdelijke middelen toegekend, terwijl zekerheid van het voortduren ervan belangrijk is om de juiste mensen te kunnen behouden en “een betrouwbare overheid te kunnen zijn.” Een andere moeilijkheid is bepaalde, knellende wetgeving en terughoudendheid bij collega’s om daar de nodige ruimte in op te zoeken. Wel ziet het kernteam dat dit aan het verbeteren is, mede door investeringen van het team in bestuurlijk draagvlak en dekking voor de aanpak.

Toekomst

Onlangs is de familieaanpak uitgebreid (van alleen Groenewoud) naar andere Tilburgse wijken. Bij voorkeur van het kernteam wordt de familieaanpak structureel onderdeel van de gemeentelijke aanpak van ondermijning én verder uitgebreid naar andere gebieden in Tilburg.

2. Aanpak Nypels, Wijkersloot, gemeente Nieuwegein

In 2017 startte de gemeente Nieuwegein samen met partners uit het zorg- en veiligheidsdomein met de integrale Aanpak Nypels. De aanpak draait om de vier hoogbouwflats op het Nypelsplantsoen in de wijk Wijkersloot. We spreken de bevlogen Nynke Joustra (projectleider Openbare Orde en Veiligheid, gemeente Nieuwegein) en Jeroen Alberts (senior medewerker Buurtaanpak Zorg en Veiligheid, gemeente Nieuwegein) over hoe en waarom hun aanpak werkt voor de bewoners van het Nypelsplantsoen.

Ontstaan: overlast van jeugdgroep en veel losse leefbaarheidsinterventies, maar geen duurzaam resultaat

Al jaren zijn er zorgen over het Nypelsplantsoen, waar een criminele jeugdgroep sfeerbepalend was: bewoners voelden zich onveilig. De jongeren hingen in en rond de flats en vielen bewoners lastig. “Sommige bewoners waren regelmatig getuige van strafbare feiten, zoals diefstal, heling en bedreigingen.” Er heerste ook een bepaalde sfeer van controle door criminaliteit. Zo signaleerden bewoners elkaar (bijvoorbeeld fluitsignalen) zodra ‘buitenstaanders’ of politie zich begaven op het plantsoen.

Wijkersloot is een buurt waar al veel en bijzondere aandacht voor de leefbaarheid is vanuit bijvoorbeeld welzijnsorganisaties, politie, de gemeente en de woningcorporatie. “Al deze partijen hebben altijd naar eer en geweten datgene gedaan op het Nypelsplantsoen waarvan zij dachten dat het goed was.” Deze inzet leidde onvoldoende tot een duurzame verbetering van de leefbaarheid, constateerde de gemeente. In 2017 kaartten Nynke en Jeroen hun zorgen aan in een gesprek met de burgemeester. “We hadden het idee dat we het anders moesten aanpakken dan dat we tot dan toe gedaan hadden.”

De aanpak

Door verbindend samenwerken, contact met wijkbewoners en leefbaarheidsgesprekken probeert de gemeente met de Aanpak Nypels inzicht te krijgen in de ernst en complexiteit van de problematiek, het vertrouwen van bewoners te winnen en een duurzame verandering van de buurt te realiseren. Hoewel bekend was dat er een criminele jeugdgroep actief was en dat er leefbaarheidsproblematiek speelde onder bewoners, wist de gemeente niet goed wat er verder speelde in het flatblok. “We hebben als eerste een globale analyse gemaakt per flatblok, algemeen en anoniem: hoeveel procent van de huishoudens heeft een huurachterstand, politiecontact, of problemen met de leerplicht?” Uit de analyse bleek dat gemiddeld 35% van de bewoners per flatblok bekend was met multiproblematiek. “Die andere 65% konden we niet duiden. Dan zou het dus in theorie mee kunnen vallen, maar dat was niet wat we feitelijk zagen in de buurt.”

De eerste stap was dus om meer inzicht te krijgen in wat er speelt in de flats en om antwoord te geven op vragen als: “Hoe kunnen we achter de voordeur komen bij bewoners? En vanuit dat contact enerzijds resultaten boeken op huisnummerniveau, en anderzijds aan methodiekontwikkeling doen om hetgeen we hier doen ook elders te kunnen toepassen?” Er wordt steeds gekeken naar hoe men uit de praktijk van de aanpak lessen kan trekken voor de betrokken organisaties. “De kern is dat we geen kilo’s beleidsnota’s maken, maar bezig zijn met bewoners.”

Al doende werd een model van *verbindend samenwerken* ontwikkeld. Het model kent vier stappen:

- 1) signalen ophalen door aanwezig te zijn in de buurt, via de huisbezoeken en via partnerorganisaties;
- 2) trends en signalen uit gesprekken halen;
- 3) de ontwikkelingen naar grote lijnen vertalen: "samen met bewoners kijken naar wat we daarmee kunnen";
- 4) terugkoppelen.

Het terugkoppelen van acties naar bewoners is een belangrijk onderdeel van de aanpak. "Hoe meer je laat zien: 'we horen je en we doen daar wat mee', hoe meer vertrouwen je wint. Als iets niet lukt of op dat moment niet mogelijk is, dan koppelen we dat ook terug."

Het proces: contact maken, leefbaarheidsgesprekken, signalen ophalen en ontwikkeling terugkoppelen

Na de analyse startte de Aanpak Nypels eind 2017 met het bezoeken van 15 adressen op het Nypelsplantsoen: "Gewoon aanbellen en met de bewoners praten over hoe zij het wonen en leven in de flat ervaren, waar ze kansen zien en waar hun talenten zitten." Soms geven de gesprekken aanleiding om direct iets te doen met een signaal, of om het verder uit te zoeken. Steeds wordt teruggekoppeld naar de bewoners wat het team van de Aanpak Nypels heeft gedaan na het gesprek. "We laten zien wat we doen en dat creëert vertrouwen: een van onze primaire taken." En dat is nodig, want: "Bewoners zijn heel wantrouwend richting de gemeente en instanties. We benadrukken expliciet dat wij van Aanpak Nypels zijn en niet van de gemeente, bijvoorbeeld."

Resultaten

Inmiddels is met deze aanpak ongeveer 75% van de 360 adressen op het Nypelsplantsoen bezocht. "Bewoners klampen ons nu ook zelf aan. Dat zijn positieve signalen. Bijvoorbeeld mensen die zich zorgen maken over hun

**Alicia van Bart &
Max van der Peet**
Mitros - ☎ 030 - 880 33 00

**Jeroen Alberts &
Nynke Joustra**
Gemeente Nieuwegein
☎ 14 030

**Gert van Jaarsveld &
Marleen van Velzen**
Politie - ☎ 0900 - 8844

Jacob Veldstra
MOVactor
☎ 030 - 60 337 48

buren of mensen die aangeven zelf hulp nodig te hebben.” Binnen de Aanpak Nypels ligt de focus op zorg, veiligheid en fysieke maatregelen. “De resultaten zijn heel divers. Enerzijds gaat het om hele concrete ondersteuning op huismommerniveau, maar we zien ook ontwikkeling op grote lijnen.” Nynke en Jeroen constateren bijvoorbeeld dat er veel hulp en ondersteuning aanwezig is op het Nypelsplantsoen. Maar toch heeft dat niet altijd het gewenste effect: “Een poosje geleden zat ik op de bank bij een gezin met een jongen die tot de ‘jonge aanwas’ behoort. Daar waren zeven hulpverleners bij betrokken. Toen we de moeder vroegen wat het had opgebracht, zei ze: ‘Ik heb op zolder een doosje staan met alle rapportages. Maar geen idee wat er nu verbeterd is.’ Dat is verdrietig.”

Aanpak Nypels organiseert ook ondersteuning op collectief niveau. “We hebben bijvoorbeeld veel alleenstaande moeders gesproken die bijna unaniem aangeven dat ze zich zorgen maken over het klimaat waarin hun kinderen opgroeien. Ze weten niet goed hoe daarmee om te gaan.” Vanuit de aanpak zochten we samenwerking met het RIEC Midden Nederland² en hebben we een moedertraining opgezet. “We hebben

Betrokken partners

Het kernteam van de Aanpak Nypels bestaat primair uit de gemeente Nieuwegein, de woningbouwcorporatie (Mitros), de politie en de lokale welzijnsorganisatie (MOvector). “We hebben een relatief klein kernteam van negen personen. Dat is behapbaar. Ieder lid heeft de taak om naar zijn of haar organisatie terug te nemen wat we hier doen en leren.” Bij de interventies die voortvloeien uit de aanpak, worden ook andere relevante organisaties betrokken (denk aan scholen of lokale ondernemers). “Per huisnummer kijken we wie er nog meer betrokken is of moet worden. Maar ook welke partners zich er beter niet mee kunnen bemoeien.”

2. Tien Regionale Informatie- en Expertise Centra (RIEC's) en het Landelijk Informatie- en Expertise Centrum (LIEC) richten zich op de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Ze verbinden informatie, expertise en krachten van de verschillende overheidsinstanties. Zie ook www.riec.nl

Daarnaast is er een stuurgroep onder leiding van de burgemeester. “Zo kunnen we heel snel schakelen op basis van onze signalen.” De stuurgroep wordt bewust op casusniveau geïnformeerd. “Op die manier kunnen we de bestuurder meenemen wat er daadwerkelijk gebeurt in het gebied waar je werkt. Wat bedenken wij op papier? En hoe komt dat over op bewoners? Dat geeft bijzondere inzichten.” Het laat zien wat voor consequenties beleid kan hebben. “Een van de mooiste ontwikkelingen die we hierdoor hebben meegeemaakt is dat er bestuurlijk voor gekozen is het geen project te laten zijn. Je kunt niet in 4 jaar bereiken wat we hier willen bereiken.” In plaats daarvan krijgt de Aanpak Nypels de kans om te ontwikkelen en te groeien, met als uitgangspunt: ‘de burger is de basis’.

Succesfactoren: open contact met bewoners, verbindend samenwerken en staan voor je aanpak

Een van de succesfactoren van de aanpak is goed contact met inwoners: “Op het Nypelsplantsoen werken leefbaarheidsgesprekken heel goed. We zeggen niet dat dit overal werkt.” Ze gaan in gesprek met bewoners zonder eigen agenda, “we hebben geen vragenlijst”. Het echte en open contact met de inwoner levert ontzettend veel informatie op en is een belangrijk element van de aanpak. Een andere succesfactor is ‘verbindend samenwerken’: “Op het moment dat een inwoner een vraag stelt, dan komt niet de reactie ‘daar ben ik niet van’. Nee, wij zijn met elkaar van de vraag van de inwoner.” Belangrijk hierbij is ook dat de gemeente zich meer opstelt als facilitator en niet noodzakelijk de regie heeft: “Iedereen is een puzzelstukje.”

Verder vinden Nynke en Jeroen het belangrijk dat je gelooft in waar je mee bezig bent. “Wij staan voor onze aanpak.” Dit helpt bij het aangaan van discussies met kritische partners. “Ik zou ook zeggen: kom eens kijken bij ons. Veel informatie over deze aanpak kun je niet opschrijven. Dat moet je meemaken.”

Knelpunt: vasthouden

Een uitdaging van deze manier van samenwerken is om die houding vast te houden. Een knelpunt is dan ook dat betrokken personen terugvallen in hun oude manier van werken. “Als je deze manier van werken niet gewend bent, dan kan het spannend zijn om je aan te passen. Dan is het makkelijker om tegen die aanpak aan te schoppen dan om het te omarmen.” Als reactie hierop wordt er steeds opnieuw gereflecteerd op de aanpak en het doel. “Het gaat uiteindelijk om resultaten, niet over processen.”

Toekomst

Aanpak Nypels blijft zich de komende jaren organisch ontwikkelen om de leefbaarheid op het Nypelsplantsoen verder te verbeteren. Daarnaast kijkt men of de aanpak ook elders kan worden toegepast.

3. Knock and talk, gemeente Utrecht

In Knock and talk bezoekt de gemeente samen met samenwerkingspartners ondermijningsgevoelige ondernemingen in kwetsbare gebieden, om er een laagdrempelig, vriendelijk gesprek te voeren. Hiermee hoopt de gemeente haar aanpak van ondermijning zichtbaarder te maken en ondernemers en bewoners weerbaarder, en zo ondermijning onder ondernemers te voorkomen en te bestrijden. Chris Geerts (interventiemakelaar Repressieve Aanpak, RIEC Midden-Nederland) en Lexa van Daalen (strategisch adviseur Openbare Orde en Veiligheid, gemeente Utrecht) vertellen hoe de aanpak precies in elkaar steekt.

Ontstaan: inspiratie uit een andere gemeente

Het concept van Knock and talk is afkomstig van de gemeente Rotterdam, die daar een aantal jaar geleden – in een andere vorm, gericht op ondernemers in winkelgebieden – mee begon. Ondermijningsproblematiek onder ondernemers speelde in Utrecht ook, en samen met mooie resultaten van de Rotterdamse aanpak vormde dat de aanleiding voor de gemeente om samen met het RIEC Midden-Nederland te kijken hoe deze aanpak in Utrecht vorm kon krijgen. Daarbij was niet alleen de aansluiting op de lokale situatie een aandachtspunt, maar ook het besef dat “ondermijning geen veiligheidsprobleem meer is, maar een breed maatschappelijk probleem,” aldus Lexa.

© Nationale Beeldbank

Daarom is er een brede maatschappelijke coalitie van zowel repressieve als preventieve partijen nodig om ondermijning aan te pakken: “Je kunt het niet meer alleen doen.” Belangrijk onderdeel van de aanpak werd daarom de samenwerking met uiteenlopende partijen, zoals politie, Belastingdienst, jongerenwerk en ondernemersverenigingen.

Knock and talk startte in april 2020. Het project is onderdeel van de pijler ‘weerbare wijken’ van de Aanpak Utrecht-Zuid, die gericht is op de wijken Kanaleneiland, Hoograven en Rivierenwijk. Knock and talk is ook vooral (maar niet uitsluitend) actief in deze wijken. Andere pijlers van de Aanpak Utrecht-Zuid zijn het voorkomen van jonge aanwas in de drugscriminaliteit en ‘terugdringen en verstoren’, wat repressieve activiteiten omvat.

De aanpak: een voorbeeld

De kern van Knock and talk is het bezoeken van ondermijningsgevoelige ondernemingen, zoals garages, kapperszaken en shishalounges. Alle ondernemers worden bezocht – ook de groep waar geen of lichte zorgen over zijn. In een deel van de gevallen is er wel een duidelijke aanleiding voor een bezoek, zoals een signaal van ondermijning van een wijkmanager, -boa of -agent. Chris: “Onlangs kregen we bijvoorbeeld signalen over een bedrijventerrein waar veel bedrijven zich hadden ingeschreven, maar het onduidelijk was welke [bedrijven, red.] precies. Ook de politie had een melding gekregen van een bepaald voertuig dat was aangetroffen bij een bedrijf en waar ze een slecht onderbuikgevoel bij hadden.” Daarop werd het bedrijventerrein bezocht door een bij Knock and talk betrokken gemeentebestuurder, een politieagent en de nieuwe projectleider van het bedrijventerrein. “Een van de ondernemers brandde los: ‘Fijn dat jullie er zijn, want wat hier allemaal gebeurt...’ We zijn in gesprek gegaan, en hij vertelde over bedrijven waar hij nooit iemand ziet, rare signalen, brieven van deurwaarders... Toen zijn we langs alle ondernemers gegaan om te vragen naar hun veiligheidsgevoel. Om zichtbaar te maken wie wij zijn, waar we mee bezig zijn, maar ook om erachter te komen met wie we op dat terrein te maken hebben.”

Samenwerking met het Bestuurlijk Utrechts Interventie Team (BUI)

Als er tijdens een bezoek signalen van ondermijning worden opgepikt, draagt het Knock and talk-team de casus meestal over aan het Bestuurlijk Utrechts Interventie Team (BUI), dat verdergaande repressiemogelijkheden heeft. In het BUI zitten onder meer de Belastingdienst, gemeente en politie. Maar ook het tegenovergestelde gebeurt: dan vraagt het BUI het Knock and talk-team om informatie in te winnen.

Een blauwdruk van de wijk

De bezoeken moeten ook een goed beeld van de wijk opleveren, vertelt Chris: “We proberen echt een blauwdruk van de wijk te krijgen, van wat zich daar afspeelt. Versnipperde informatie samen te brengen. Om daar vervolgens iets mee te doen, repressief of preventief – afhankelijk van wat nodig is.” Verder is het belangrijk dat ondernemers en bewoners door de bezoeken de gemeente leren kennen, te weten komen aan wie ze hun signalen kunnen doorgeven én genoeg vertrouwen krijgen om dat ook te doen. Daarover zegt Chris: “Je bouwt hopelijk vertrouwen op, waardoor mensen later makkelijker zeggen: er is een vreemde situatie hier verderop. Dat soort dingen horen we graag, want dan kunnen wij bijvoorbeeld aan de politie en de wijkboa vragen of ze de plek kunnen meenemen in hun surveillance.”

Informatiecheck en strategie: zichtbaarheid of weerbaarheid

Voorafgaand aan de bezoeken doet het Knock and talk-team altijd een informatiecheck, waarbij het informatie opvraagt intern bij de gemeente en de politie, maar bijvoorbeeld ook bij het digitaal opkoopregister. Op basis van die check worden de risico’s ingeschat en afgedekt, en wordt de strategie bepaald. Lexa over ondernemers waarbij geen vermoedens van ondermijning spelen: “Bij hen ga je met een andere samenstelling naar binnen om het gesprek te voeren over ondermijning en hoe signalen te herkennen.” Als er jongeren bij betrokken zijn, wordt soms een wijkboa of -agent betrokken, “omdat die goed kan schakelen met jeugd,” voegt Chris toe. Op het moment

dat er wél ondermijningssignalen zijn, wordt de situatie vanuit weer een ander perspectief benaderd. Het gaat dan niet zozeer om het versterken van de weerbaarheid, maar vooral om het vergroten van de zichtbaarheid als medicijn tegen ondermijning. “Zichtbaarheid en weerbaarheid worden op verschillende manieren en voor verschillende doelgroepen ingezet,” vat Lexa samen.

Resultaten: geen aparte evaluatie, wel positieve reacties uit ‘het veld’

Aan Knock and talk is geen monitoring- en evaluatietraject verbonden. Wel zal het Knock and talk-team kijken naar de uitkomsten van ander gemeentelijk onderzoek in de wijken waar de aanpak loopt, met name als het gaat om veiligheidsbeleving en meldingsbereidheid. Verder noemt Lexa de positieve reacties van ondernemers als een belangrijk behaald resultaat: “Dat vinden we heel waardevol, dat ondernemers zeggen: ‘Fijn dat jullie hier zijn.’ Dat soort reacties krijgen we veel terug.” Chris voegt daaraan toe te merken dat Knock and talk een scherper beeld van wijken oplevert, wat de aanpak van ondermijning versterkt.

Succesfactoren: vertrouwen, persoonlijke aandacht, samenwerking tussen beleid en uitvoering en best persons

“Met Knock and talk ben je zichtbaar als overheid. Dat creëert vertrouwen en draagvlak,” vertelt Chris. Vooral het herhaaldelijk bezoeken van ondernemers stimuleert het vertrouwen, legt hij uit: “Mensen moeten het gevoel hebben van: die gemeente komt regelmatig, daar kan ik op bouwen, als ik ze nodig heb, zijn ze er. Dat bereiken heeft een lange adem nodig.” “Aandacht helpt bij alles,” vult Lexa aan, “dat een ondernemer of bewoner iemand ziet. Persoonlijk contact maakt een wereld van verschil.” Ook onderstreept ze het belang van een goede samenwerking tussen beleid en uitvoering, zodat een concept goed vertaald kan worden naar de lokale context, maar bijvoorbeeld ook bestuurlijke rugdekking gerealiseerd kan worden: “Chris gaf mij vaak de onderbouwing van waarom dit werkt, waarmee ik dan bestuurlijke rugdekking regelde.” Tot slot heb je ‘een bepaald type persoon’ in de uitvoering nodig, die

Lexa omschrijft als “mensen die niet om 17:00 uur denken: mijn dag is bijna voorbij. Mensen die graag de verbinding aangaan, houden van verandering, mensen die er graag achteraan gaan en precies willen weten wat ze moeten doen.”

Knelpunten: partijen meekrijgen, omgaan met informatie, beperkte middelen en afhankelijkheid van best persons

Knock and talk kent ook nog een aantal knelpunten, zoals de moeilijkheid om alle partijen van de zin van de aanpak te overtuigen en erbij te betrekken. Zorgpartijen betrekken is misschien nog wel het lastigst, voegen Chris en Lexa toe. Ook ‘interne positionering’ – het bepalen welke afdeling Knock and talk in het takenpakket opneemt – is nog een uitdaging, vertelt Chris. Een andere openstaande vraag is hoe er met de gegenereerde informatie wordt omgegaan: hoe deze gemeentelijk wordt weggezet, hoe er wordt omgegaan met privacy, wie ernaar kijkt, hoe ze er in de toekomst mee moeten omgaan. Ook genoemd worden beperkte middelen en de grote afhankelijkheid van *best persons*.

Toekomst

Knock and talk heeft op dit moment geen einddatum. Chris en Lexa hopen dat de aanpak structureel kan worden en geborgd in het reguliere werk. Dat laatste vereist een cultuurverandering, vertellen de twee, waarbij ondermijning en de eigen taakopvatting breed worden opgevat. Lexa: “Mijn droom is het dit het reguliere werken gaat worden. Het moet voor mensen normaler gaan voelen.”

4. Aanpak Nieuwe aanwas Nieuwland, gemeente Schiedam

In de wijk Nieuwland in Schiedam krijgen jongeren de aandacht van jongerenwerkers en wijkagenten om te voorkomen dat zij afglijden naar de criminaliteit. **“We moeten voorkomen dat grotere criminele families hen gaan gebruiken voor hun klusjes,” zo vertelt betrokken jongerenwerker Yves Ibuna. De gemeente vloog Yves speciaal in om zich te ontfemen over een groep jongeren in de wijk waar zorgen over zijn. Samen met wijkagent Jeugd Guido de Vos vertelt hij over de aanpak in Nieuwland.**

Ontstaan: Nieuwland is een wijk waar veel gebeurt

De aanpak startte in oktober 2019, naar aanleiding van een onderzoek naar ondermijning in opdracht van de gemeente Schiedam. Uit het onderzoek bleek Nieuwland een wijk met een hoge ondermijningsgevoeligheid. In dezelfde periode was wijkagent Guido de Vos bezig met een nieuw systeem waarmee hij signalen en informatie over Schiedamse jongeren uit het politiet-systeem kon halen en bundelen. Guido: “Ik had dat systeem en tegelijkertijd kwam dat onderzoek naar ondermijningsgevoeligheid uit, dus dat kwam mooi samen.”

Nieuwland is een wijk waar veel gebeurt. Jongerenwerker Yves Ibuna merkt er zelf niet veel van, maar krijgt wel signalen vanuit de politie en gemeente: “Een onderneming waar nooit iemand komt, maar die wel een miljoen omzet maakt.” Guido voegt toe: “Je ziet weleens jongeren in een iets te dure auto rondrijden, maar het is nog niet zo erg als in de grote steden.” Er heerst vooral een enorme ‘doelloosheid’ onder jongeren, er wordt gedeald, jongeren dragen messen bij zich en er is sprake van armoede.

De aanpak: in een vroeg stadium aandacht geven en risicofactoren ondervangen

De aanpak Nieuwe aanwas Nieuwland richt zich op jongeren in de wijk tussen de 12 en 17 jaar waar zorgen over zijn op basis van politieregistraties. Dit zijn jongeren die nog niet in het criminele circuit zitten, maar bij wie het risico daarop groot is. De aanpak is gebaseerd op het 7-stappenmodel.³ Het doel is om te voorkomen dat jongeren afglijden naar de criminaliteit door in een vroeg stadium aandacht te hebben voor factoren die deze jongeren kwetsbaar maken: “Er is sprake van armoede en ongelijkheid, we proberen dat te compenseren door die jongeren te ondersteunen.” Jongerenwerker Yves richt zich daarom volledig en specifiek op een groepje van zo’n 8 tot 10 jongeren waar zorgen over zijn.

Eén factor die jongeren vatbaar maakt voor criminaliteit is geld. Een doel van de aanpak is dus om jongeren te laten zien dat er andere mogelijkheden zijn om aan je geld te komen: “Zo heb je bijvoorbeeld een jongen van 14 die het thuis niet breed heeft en wel mooie schoenen wil. Als we hem kunnen helpen aan een baantje, dan is zijn vraag naar geld op dat moment opgelost.” Maar dat klinkt makkelijker dan het is. Yves merkt bijvoorbeeld dat veel jongeren wel willen werken, maar niet de juiste skills hebben meegekregen van huis uit: “Je moet solliciteren, je moet op een bepaalde manier praten. Dan begrijpt zo’n jongen bijvoorbeeld niet dat hij niet met een trainingspak op werk kan verschijnen, ook al maakt dat geen verschil in de kwaliteit van het werk dat

3. Dit betreft een vernieuwde aanpak problematische jeugdgroepen en groepsgedrag en is ontwikkeld door Wegwijzer Jeugd en Veiligheid: https://wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/fileadmin/user_upload/Bestanden/Onderwerpen/Jeugdgroepen/7-stappenmodelindepraktijk.pdf

je levert. Terwijl je op straat altijd welkom bent, hoe je er ook bij loopt.” Ze proberen jongeren dat soort manieren bij te brengen.

Een andere risicofactor is verveling. Veel van deze jongeren hebben geen stabiele thuissituatie en om die situatie te ontvluchten hangen ze doelloos rond op straat: “En die gasten [criminelen, red.] hangen daar ook en zien: dat is een jongetje dat we kunnen gebruiken.” Daarom werkt Yves nauw samen met allerlei andere partijen in Schiedam, zoals sportverenigingen en andere jongerenwerkgroepen. “Dan heeft hij op vrijdag zaalvoetbal bij één organisatie, komt hij woensdag bij mij boksen en dan zit er ook nog iemand op school die hem helpt.” Een jongere met zo’n vrijetijdsbesteding hangt minder op straat en leert tegelijk ook nog allerlei nuttige dingen.

Jongerenwerker Yves en wijkagent Guido zitten vooral op het preventieve gedeelte van de aanpak: “We kijken naar jongeren die nog te redden zijn.” Dat lukt niet altijd: “We bieden hulp aan. Maar als de jongere daar niet voor kiest of hij glijdt nog verder af, dan moeten we constateren dat de preventieve aanpak niet werkt. Dan laten we hem los en komt hij in het repressieve stramien terecht.” In zulke gevallen kan Yves opschalen en komt de jongere in kwestie meer in beeld bij de reguliere politie. Hoewel de aanpak is gericht op het ondersteunen van jongeren, worden ze niet ‘gematst’. Als ze iets doen wat niet mag, grijpt de politie in. “Ze moeten ook leren dat verkeerd gedrag consequenties heeft. Het is niets persoonlijks, maar als je A zegt, moet je ook B kunnen zeggen.”

Het idee en de organisatie achter de aanpak

Het probleemgedrag herkennen als onderdeel van de ongelijke en moeilijke situatie waar jongeren in zitten is waar het volgens Guido vaak aan schort in de aanpak van deze jongeren. “Collega’s hebben vaak een negatief beeld over een jongere, omdat ze bijvoorbeeld eerst kijken naar de lijst incidenten en overtredingen. Maar als je met zo’n jongere in gesprek gaat, krijg je vaak een heel ander beeld.”

De gemeente, het Openbaar Ministerie, de politie en jongerenwerk sloten een convenant dat informatie-uitwisseling mogelijk maakt. De politieregistraties worden gecheckt met bijvoorbeeld leerplichtregistraties van de gemeente en jongeren waar zorgen over zijn en komen dan in beeld bij Yves, zonder dat tussenkomst van Veilig Thuis noodzakelijk is. Regelmatig zitten de jongerenwerker, de wijkagent en de gemeente bij elkaar om te overleggen wat ze kunnen doen met de jongeren die op de lijst staan.

Foto: Wijk Nieuwland op Facebook

Verloop en resultaten

De aanpak is nu nog een project en wordt gefinancierd vanuit de gemeente-afdeling Veiligheid. De gemeente zoekt naar mogelijkheden om door te gaan. De aanpak zou oorspronkelijk tot december 2021 lopen, maar is inmiddels verlengd, onder andere door de coronapandemie.

Veel dingen zijn anders gelopen door corona: “Je moest schakelen en flexibel zijn in wat je deed”. De impact van de lockdownmaatregelen, waardoor onder andere scholen en sportverenigingen dicht moesten, was groot: “Niet alle gezinnen hebben thuis voor elk kind een computer of rustige ruimte voor online lessen.” Om daarop in te spelen werden huiswerkruimtes ingericht door jongerenwerkers. Deze situatie bood kansen om contact te maken: “Dat zijn momenten dat je er bent voor zo’n jongere en waarop we ze kunnen winnen.” Het zijn volgens Yves belangrijke ‘kruispunten’: “Als ze vastlopen op school, hebben ze minder te verliezen en worden ze vatbaarder voor het criminele circuit.” Het is belangrijk dat er ondersteuning is op die kruispunten zodat de jongeren de juiste kant kiezen.

De resultaten zijn zichtbaar voor de jongerenwerker en wijkagent. Ze kennen een aantal jongeren die uit het criminele circuit zijn gestapt: “Zij hadden eerst een aversie tegen de politie en er zijn er bij die nu zelf wel eens de politie hebben ingeschakeld.” Het blijft echter een kwetsbare situatie: “Het gaat altijd met golfbewegingen, soms gaat het goed, soms slecht.” Samen met de politie worden ook de delicten van de jongeren bijgehouden: die moeten afnemen.

Succesfactoren: ‘er zijn’ voor de jongeren, de jongeren leren kennen, goede wijkagenten, samenwerking

De belangrijkste succesfactor is dat de jongerenwerker er kan zijn voor de jongere, want “Vaak is er niemand voor ze geweest.” Om iets te bereiken moet je iemand leren kennen. Het begint altijd met het opbouwen van een relatie. Guido vult aan: “Yves staat in zijn kracht wanneer hij een jongere iets kan aanbieden zonder eigenbelang.” Wanneer jongeren meer betrouwbare

factoren krijgen in hun leven staan ze meer open voor ondersteuning en nemen ze sneller dingen aan: “We geven ze dan andere ideeën.” De jongerenwerker neemt weleens een wijkagent mee naar huisbezoeken. “Dan zien ze dat die agenten echt anders zijn.” De jongeren leren dat de wijkagent ook het beste met ze voor heeft. De rol van wijkagenten zelf is daar ook belangrijk in. Ze zijn aanvullend voor de aanpak van Yves: “Ik heb geen stokken om mee te slaan, de wijkagent wel. Die kan ze aanpakken als het nodig is.” Hij werkt nauw samen met de politie en de gemeente stuurt af en toe bij: “Doen we nog steeds datgene waarmee we zijn gestart?” Ook brengt de gemeente Yves in contact met andere partijen die hij mogelijk nodig kan hebben, zoals een wijkteam of andere jongerenwerkorganisatie.

Knelpunten: te weinig capaciteit, te beperkt qua gebied, gebrek aan tijd. Op dit moment is Yves de enige jongerenwerker die zo intensief met deze jongeren werkt in Nieuwland: “Ik ben alleen en er zijn te veel jongeren met te veel problemen om allemaal te kunnen helpen. De kwaliteit van je werk gaat dan achteruit.” Ook voor wijkagenten is het moeilijk om er de nodige tijd voor te vinden. Een ander lastig punt is dat de doelgroep zich snel uitbreidt door connecties die de jongeren hebben met jongeren in andere wijken. Een wijkoverstijgende aanpak is daarom ook wenselijk: “De huidige lokale aanpak is vooral pragmatisch, want we kunnen door het convenant snel schakelen. Dat is moeilijker om op grotere schaal af te spreken.”

Tips voor andere gemeenten

Yves beveelt aan om voldoende middelen beschikbaar te maken voordat je begint aan een dergelijke aanpak, maar ook: “Ga het vooral doen.” Het werken in een driehoek met politie, jongerenwerk en gemeente is daarbij een belangrijke randvoorwaarde. En ook: “Maak een persoon vrij bij de gemeente die dit in zijn of haar portefeuille heeft, zodat het geen bijzaak is.” Voor Guido is oprechte betrokkenheid bij jongeren belangrijk: “Het uitgangspunt moet zijn dat jongeren niet crimineel worden geboren. Het zijn vooral omstandigheden waarin iemand opgroeit die daaraan bijdragen. Jonge daders zijn vaak zelf slachtoffer.”

5. De Wijkrechtbank, Eindhoven

De Wijkrechtbank is een initiatief van de rechtbank Oost-Brabant. Een van de doelen van de Wijkrechtbank is om te voorkomen dat mensen met multiproblematiek afglijden richting criminaliteit of, als daar al sprake van is, daarin terugvallen. Babs Derksen (projectleider Wijkrechtbank, rechtbank Oost-Brabant) en Kitty Bergacker (strategisch adviseur Veiligheid en Bestuur, gemeente Eindhoven) leggen uit hoe de Wijkrechtbank daarop inzet.

Ontstaan: multiproblematiek, community courts en maatschappelijk effectieve rechtspraak

“We zien vaak dat mensen die crimineel gedrag vertonen, te maken hebben met onderliggende multiproblematiek. Al die problemen zijn in het reguliere rechtspraakproces niet per se in beeld, en dus kan je er niks mee.” De toenmalige president van de rechtbank Oost-Brabant bezocht in 2017 zogenoemde community courts in New York, die hier wél aandacht voor hadden. Dit bezoek vormde een aanleiding voor de rechtbank Oost-Brabant om, samen met de gemeente Eindhoven en het Openbaar Ministerie, in maart 2019 de Wijkrechtbank in Eindhoven op te richten. Bovendien voldeed de Wijkrechtbank aan de ambitie van de rechtbank om aan maatschappelijk effectieve rechtspraak te doen. Vanaf eind 2019 zijn er zaken behandeld.

Doelgroep en voorwaarden

De Wijkrechtbank behandelt straf- en civiele rechtszaken van mensen met multiproblematiek die ofwel een strafbaar feit hebben gepleegd, of schulden hebben. De focus van het project lag eerst bij jonge verdachten van lichte vergrijpen, maar al vrij snel behandelde de Wijkrechtbank zaken van betrokkenen van allerlei leeftijden. Die verruiming had te maken met het achterblijvende aantal aanmeldingen, wat (deels) kwam door de extra voorwaarden die

de Wijkrechtbank stelt. Zo moet de betrokkene toestemming geven om de zaak daar te laten behandelen, moet het gaan om licht strafbare feiten, mag er geen sprake zijn van ontkenning, moet de betrokkene bereid zijn om aan de slag te gaan met de problemen die spelen en moet hij of zij een advocaat van de Wijkrechtbank aannemen.

De Wijkrechtbank was eerst gevestigd in de wijk Oud-Woensel, maar behandelt sinds coronatijd zaken in het gerechtsgebouw in Eindhoven.

Het proces: casusoverleg, de zitting en de uitspraak

Het proces rondom zaken en zittingen van de Wijkrechtbank ziet er anders uit dan het reguliere rechtspraakproces. Voorafgaand aan de eerste zitting zoekt de gemeente uit welke ketenpartners betrokken zijn of zouden moeten worden bij de persoon in kwestie, en nodigt die uit voor een casusoverleg. In dat overleg bespreken de organisaties wat zij weten over de persoon en diens problemen en welke oplossingen zij zien. Soms wordt tijdens dit overleg duidelijk dat andere organisaties ook betrokken moeten worden: “Dan komen ze er tijdens het overleg achter dat er ook problemen met de huurwoning zijn, en dat het handig is om de woningcorporatie voor de zitting uit te nodigen. Doordat iedereen met elkaar in gesprek is, komt de hele situatie in beeld.” De gemeente maakt vervolgens een verslag van het casusoverleg, dat de rechter gebruikt als leidraad voor de zitting. Tijdens de zitting is ook veel ruimte voor de betrokkenen zelf om hun verhaal te doen: “Er wordt echt mét mensen gepraat, niet over. Omdat er niet wordt ontkend, gaat er minder tijd zitten in: ‘Heeft u dit gedaan of niet?’ maar veel meer in: ‘Hoe komt dit nou?’ De persoon zelf krijgt heel uitgebreid het woord om daarover te vertellen en mee te denken over wat nodig is.” Ook uniek is de mogelijkheid van de rechter om meerdere uitspraken én uitspraken op verschillende gebieden te doen: “Dus niet alleen [uitspraken, red.] binnen het strafrecht. Een rechter kan ook iets betekenen in de omgangsregeling met kinderen, of schulden.” Dat maakt ook dat bepaalde zaken versnellen, zoals het regelen van bewindvoering. De Wijkrechtbank behandelt alle problemen tegelijkertijd en zit met alle betrokkenen om tafel om samen te komen tot oplossingen. De zittingen in de Wijkrechtbank moeten uitspraken opleveren die bijdragen aan goed op elkaar afgestemde hulp en zorg voor een betrokkene die actief meedoet, en daarmee vermindering van multiproblematiek.

Organisatie en samenwerking

Het projectteam van de Wijkrechtbank bestaat uit vertegenwoordigers van de rechtbank Oost-Brabant, de gemeente Eindhoven en het Openbaar Ministerie (OM). Daarnaast wordt samengewerkt met de advocatuur, reclassering

en de politie. Ook andere ketenpartners doen mee in de Wijkrechtbank, zoals ggz-partijen, WJJeindhoven, woningcorporaties en het Juridisch Loket. Het OM brengt de strafzaken aan en selecteert zaken voor de Wijkrechtbank. Soms geeft de wijkagent al aan dat er een voor de Wijkrechtbank geschikte zaak aankomt. De civiele zaken worden aangebracht door een woningcorporatie of een zorgverzekeraar. De regie over de zaken ligt bij de rechter. Een procesregisseur van de gemeente is verantwoordelijk voor inventarisatie van alle betrokken en te betrekken ketenpartners en organisatie van het casusoverleg. De procesregisseur zorgt ook voor overdracht van de uitkomsten van dit overleg aan de rechter. Het projectteam komt tweewekelijks bij elkaar voor overleg. Met welke andere organisaties (ketenpartners) wordt samengewerkt, verschilt per casus. Met organisaties die vaker zitting nemen in het casusoverleg heeft de projectgroep maandelijks overleg over het functioneren en eventuele verbeterpunten van de Wijkrechtbank.

Resultaten

De pilot met de Wijkrechtbank kent, naast de overkoepelende doelstelling van het voorkomen van criminaliteit en recidive, vier (sub)doelstellingen, namelijk 1) een integrale en duurzame probleemoplossing bij multiproblematiek, 2) verbeteren ketensamenwerking, (3) bijdragen aan vermindering van de overlast in de buurt en (4) versterken van de band tussen de rechtspraak en de gemeenschap. De Universiteit van Amsterdam ging met onderzoek – analyse van beleidsdocumenten en dossiers, observaties en interviews met professionals en betrokkenen – na in hoeverre deze doelstellingen werden behaald in de periode tussen maart 2019 (de start) en juni 2021. Professionals en betrokkenen bleken vrijwel onverdeeld positief over de Wijkrechtbank. Op basis van de interviews met betrokkenen schrijven de onderzoekers: “Vooral de informele en empathische benadering van de rechter heeft indruk op ze gemaakt, waardoor ze zichzelf durfden open te stellen. Ze stonden ná hun behandeling positiever tegenover de rechtspraak dan daarvoor.” Het rapport stelt dat de Wijkrechtbank sterk is in een integrale, persoonsgerichte maatwerkaanpak en in het verbeteren van de samenwerking die daarvoor nodig is. Het resultaat

van een betere ketenpartnersamenwerking wordt ook door Babs en Kitty benadrukt: “De gemeente krijgt middelen om mee te doen, maar al die ketenpartners niet. Die hebben het meestal ook heel druk, maar ze werken enorm gedreven mee. Dat is bijzonder.” Minder positieve resultaten zijn onder andere de beperkte instroom van zaken en de matige verbinding tussen de rechtspraak in de Wijkrechtbank en de gemeenschap in de wijk. De gerichtheid op een wijk bleek moeilijker dan vooraf gedacht. In de praktijk blijkt dat de overlast die in de wijk wordt ervaren niet zozeer wordt veroorzaakt door mensen die voor de zaaksbehandeling bij de Wijkrechtbank in aanmerking komen, maar door mensen die in het reguliere strafproces thuishoren. Dat neemt niet weg dat in behandelde zaken wel sprake is van het terugdringen van bijvoorbeeld woonoverlast.

De Wijkrechtbank werd ook geëvalueerd vanuit het programma Koers en Kansen van het ministerie van Justitie en Veiligheid, waaruit een deel van de middelen voor de pilot kwam.

Succesfactoren

“De echte, intrinsieke, betrokkenheid van de rechter in deze trajecten. Dat vind ik heel waardevol. Mensen voelen zich daardoor gehoord,” aldus Kitty. Ook de mogelijkheid van de wijkrechter om meerdere uitspraken en uitspraken op verschillende gebieden te doen draagt volgens Kitty sterk bij aan een positieve werking van de Wijkrechtbank. Babs: “Verder spelen de advocaten een belangrijke rol bij de Wijkrechtbank, niet alleen bij het bewaken van de procesgang en het behartigen van het belang van de cliënt, maar zij hebben ook een belangrijke taak bij de intake en voorlichting van cliënten. Daarnaast denken de advocaten op zitting mee over mogelijke oplossingsrichtingen voor bepaalde problemen.” Babs voegt daaraan toe dat de Wijkrechtbank het mogelijk maakt om te zoeken naar “een integrale, duurzame oplossing”, door een goede samenwerking tussen ketenpartners. Voor de bereidheid van ketenpartners om mee te werken is een goede projectleider van de Wijkrechtbank volgens de geïnterviewden onmisbaar: “De project-

leider van de Wijkrechtbank maakt dat de aansluiting van de verschillende partijen goed gaat. Die [de projectleider, red.] moet hen zien te overtuigen.” Tot slot noemt Babs het belang van de laagdrempeligheid van zittingen in het wijkgebouw. Die laagdrempeligheid bleef behouden toen de zittingen door de coronamaatregelen moesten worden verplaatst naar het gerechtsgebouw in Eindhoven: “Dat is ook een heel laagdrempelige, kleine locatie.”

Knelpunten

Een belangrijk knelpunt in het project was het achterblijvende aantal aanmeldingen in de beginfase. Dat knelpunt is uiteindelijk opgelost door zaken van alle Eindhovenaren in behandeling te nemen, maar daardoor was er wel minder verbinding met de wijk. Of het nodig is om die te versterken – en zo ja, hoe – is een vraag voor de toekomst van de Wijkrechtbank. Een andere moeilijkheid is de grote tijdsinvestering die de Wijkrechtbank van het projectteam en de ketenpartners vraagt.

Toekomst en een tip

De Wijkrechtbank-pilot is onlangs, naar aanleiding van de uitkomsten van het UvA-onderzoek, verlengd tot juli 2022. De hoop van de gesprekspartners is dat de Wijkrechtbank daarna geborgd kan worden: “We gaan in ieder geval de komende periode door met de behandeling van strafzaken van mensen met multiproblematiek en we benutten de verlenging om meer civiele zaken te behandelen van mensen die onder meer te maken hebben met schulden. Ondertussen onderzoeken we of en hoe we de sterke punten van de Wijkrechtbank kunnen integreren in de reguliere procedures, zodat deze aanpak breder kan worden ingezet.”

6. Aanpak Glanerbrug, gemeente Enschede

Met de Aanpak Glanerbrug bestrijdt de gemeente Enschede samen met onder andere (Nederlandse én Duitse) politie, justitie en Duitse overheden grensoverschrijdende drugshandel, die in het grensdorp Glanerbrug voor veel overlast en problematiek zorgt. De aanpak is veelomvattend en zet in op een betere internationale samenwerking, diverse repressieve activiteiten, maar ook preventie, bijvoorbeeld in de vorm van weerbaarheidsprogramma's op basisscholen in het dorp. Paul Wesseloo (programmamanager Veiligheid, gemeente Enschede) en Job Kantelberg (wijkregisseur Glanerbrug, gemeente Enschede) lichten toe.

Ontstaan: heroïnehandel met Duitsland en 'waterbedeffect'

Al jaren werd er in het centrum van Enschede veel drugs gebruikt en gedeald. Daarbij ontstond handel tussen Nederland en Duitsland, aangezien er vanuit Duitsland veel vraag van heroïnegebruikers was, en de kwaliteit van heroïne uit Nederland hoger zou zijn. De situatie verergerde door herstel van de rechtstreekse treinverbinding tussen Enschede en Gronau, in 2001. In reactie hierop pakte de gemeente Enschede deze overlastgevende situatie in het centrum van Enschede aan. Die aanpak werkte, maar had een zogenoemd 'waterbedeffect': het probleem verplaatste zich naar een dorp naast de stad Enschede: Glanerbrug. "Daar zijn twee NS-stations en er is een grote coffeeshop waar veel Duitse clientèle zijn softdrugs haalt." De handel in heroïne verplaatste zich naar het dorp. "Drugsdealers hebben dat uitgebuit. Zij namen bezit van woningen van kwetsbare bewoners en maakten er gebruik- en deallocaties van." Tegen deze achtergrond startte de gemeente, samen met politie en justitie, in 2016 de Aanpak Glanerbrug.

Stap één: contact met Duitsland en informatie verzamelen

Voor een belangrijk deel zijn de problemen in Glanerbrug ‘Duitse problemen’, volgens de burgemeester van Enschede. Paul: “In Nederland werd heroïnegebruik vooral gezien als probleem van volksgezondheid en ook zo benaderd. We hebben onderhoudsprogramma’s met methadon en heroïneverstrekking, naaldenuitwisseling en gebruiksräume met supervisie. Het beeld van de op straat levende heroïneverslaafde is in Nederland verdwenen. In Duitsland wordt er anders mee omgegaan en is het nog wel een groot probleem.” De logische eerste stap was dan ook om contact te leggen met de Duitse autoriteiten. Een stap die op zichzelf al vernieuwend was: “Dat bleek een internationale primeur.” Daarnaast bereidde de gemeente zich voor door achtergrondinformatie in te winnen, bijvoorbeeld met een werkbezoek met als thema verslavingszorg. Er werd ook onderzoek gedaan naar de motivatie van drugsgebruikers om hun drugs in Nederland te kopen, door in de trein in gesprek te gaan met mensen die de grens overstaken.

Betere internationale samenwerking

Een van de onderwerpen van gesprek tussen de Nederlandse en Duitse driehoek van overheden, politie en justitie, was informatieuitwisseling. Ook liet de gemeente onderzoek uitvoeren naar informatieuitwisseling tussen deze partijen, en welke verschillen daarin een rol spelen. Uit zowel de gesprekken als het onderzoek kwam naar voren dat de informatieuitwisseling en samenwerking tussen de Duitse organisaties moeizaam verliep – onder andere door verschillen tussen deelstaten (Bundesländer) en bureaucratie. Ook de communicatie tussen Duitsland en Nederland, vooral tussen politie en justitie, was niet op peil. Met EU-subsidies en hulp van EURIEC streeft de Aanpak Glanerbrug naar een betere informatieuitwisseling en samenwerking tussen met name politie en justitie in Duitsland, Nederland en België. En niet zonder succes; het resulteerde bijvoorbeeld in de ontdekking van grootschalige belastingontduiking door een Nederlandse persoon en vermoedelijk drugs crimineel.

Repressie: grenscontroles, gebruiksverbod en woningsluitingen

Een ander onderdeel van de aanpak is het verhogen van het aantal grenscontroles in de trein. Dat gebeurt met name aan Duitse zijde, door de Deutsche Bahn, die hierbij samenwerkt met de NS, ProRail en Keolis. Uit die controles zijn veel strafzaken voortgekomen. Daarnaast is er nu meer cameratoezicht, zijn een aantal perrons opgeknapt en geldt er een verbod op cannabisgebruik. Een andere repressieve actie is het identificeren en sluiten van woningen in Glanerbrug die als gebruiks- en deallocaties dienden. In samenwerking met woningcorporaties is er bovendien voor gezorgd dat de gesloten panden later niet meer door dezelfde personen gehuurd konden worden.

Zorg en preventie: weerbaarheidsprogramma op basisscholen

De aanpak omvat ook activiteiten met meer nadruk op zorg en preventie. Zo reizen hulpverleners van een Nederlandse verslavingszorginstelling soms mee in de trein van en naar Glanerbrug, om daar in gesprek te gaan met en hulp te bieden aan reizigers die tekenen van gebruik vertonen.

De afgelopen twee jaar kregen preventieve activiteiten aan de Nederlandse zijde, in Glanerbrug, meer vorm. Dat gebeurde in reactie op signalen dat bijvoorbeeld kinderen in Glanerbrug werden ingezet door drugsdealers voor ‘klusjes’, zoals het begeleiden van (verslaafde) mensen naar drugspanden. “Daar maakten we ons wel zorgen om.” Om dat tegen te gaan en de jeugd in het dorp weerbaarder te maken tegen criminaliteit, worden er vanuit de aanpak op maat gemaakte weerbaarheidsprogramma’s – voorlichtingen en trainingen – aan basisscholen aangeboden. Die programma’s lopen nu op alle basisscholen in Glanerbrug.

Groter veiligheidsgevoel

De Aanpak Glanerbrug lijkt zich uit te betalen. De gemeente en partners horen van bewoners dat ze positieve verandering merken. Ze geven bijvoorbeeld aan minder gebruik in publieke ruimtes te zien, en voelen zich veiliger rondom de treinstations. Aan de aanpak is geen evaluatietraject verbonden.

Dat heeft te maken met de “pragmatische – en niet zozeer beschrijvende – insteek van de aanpak.”

Succesfactoren: Duitsland leren kennen, persoonlijke samenwerking en inzicht in motivaties drugsgebruikers

De gemeente ziet verschillende succesfactoren van de aanpak. De belangrijkste vinden Paul en Job: de aandacht voor het (goed) leren kennen van de Duitse organisaties. De uitwisseling van informatie en perspectieven op de problematiek en de aanpak ervan, maar ook informatie over hoe zaken (verschillend) bij partijen en personen belegd zijn, gaf de samenwerking succesvol vorm. Ook de samenwerking met veel verschillende organisaties in Glanerbrug, zoals woningcorporaties, wijkteams en basisscholen, is cruciaal. Die gedijt bij “elkaar weten te vinden en persoonlijk contact.” Verder is inzicht in de motivaties van mensen die (problematisch) drugs gebruiken ook helpend: “Snappen wie hiernaartoe komt, en waarom. Dan kan je gericht preventief benaderen, mensen actief door begeleidende instanties laten bezoeken en weerbaar maken. Daarom is het mooi dat scholen nu bezocht worden en kinderen daar al weerbaar gemaakt worden.”

Knelpunten: informatieuitwisseling en praktische zaken

Een lastig punt binnen de aanpak is informatie-uitwisseling. Vanwege privacy-wetgeving, maar vooral ook vanwege verschillen tussen Nederland en Duitsland: “In Duitsland moet de politie direct handelen wanneer ze informatie hebben over een misdrijf, hier kunnen we overwegen om die kennis anders in te zetten.” Verder zijn er praktische knelpunten, zoals rondom controles in de trein: “Een Deutsche Bahn-scanner kan geen Nederlandse OV-chipkaart scannen. Dat geeft praktische problemen en kost afstemming. Want handhaving is enorm belangrijk.”

Toekomst

De Aanpak Glanerbrug kent dus een zeer pragmatische insteek. Het is geen project en heeft geen projectleider of einddatum. Volgens Paul zijn de

gemeente en alle samenwerkingspartners goed op weg: “Met de aanpak is met veel repressieve en preventieve middelen geprobeerd om vooral de aanbodzijde van de drugshandel weg te nemen. Dat is ons denk ik goed gelukt. Wat betreft Glanerbrug zijn we al heel tevreden met hoe het de kop is ingedrukt.”

7. Back on Track, gemeente Zaanstad

Met het project Back on Track zet de gemeente Zaanstad stevig in op het voorkomen van ondermijnende jeugdcriminaliteit. Dat doet ze door – zowel op stads- als wijkniveau – gericht zorg en ondersteuning te bieden, preventieve activiteiten op en in samenwerking met scholen te organiseren en aandacht te hebben voor de digitale (leef)wereld van jongeren. Liande Visscher (projectmanager Back on Track, gemeente Zaanstad) en Lidy Steenwinkel (projectleider Back on Track – school als centrale plek in de wijk, gemeente Zaanstad) vertellen over Back on Track, in het bijzonder over de pijler ‘school als centrale plek in de wijk’.

Ontstaan: “Nu is het nog zichtbaar en zit het nog niet in de haartjes van de wijk”

Back on Track richt zich deels op de jeugd in bepaalde gebieden in Zaanstad, waaronder de buurt Saendelft. In deze buurt is op het oog “niet veel aan de hand”, vertellen Liande en Lidy, maar toch zijn er al een tijdje zorgen over jongeren in Saendelft, bijvoorbeeld over incidenten als vechtpartijen en overlast. Ook zag de gemeente dat er voor hen in deze buurt weinig te doen was. In andere focusgebieden van Back on Track, zoals Peldersveld en Poelenburg, waren de problemen verder gevorderd; daar is meer sprake van armoede,

onveiligheid op straat en leer- en taalachterstanden. Om te voorkomen dat deze problematiek zich ontwikkelt tot ondermijnende jeugdcriminaliteit – “nu is het nog zichtbaar en zit het nog niet in de haarvaten van de wijk” – zette de gemeente Back on Track op, dat in 2020 van start ging. Back on Track is een van de acht gemeentelijke projecten dat het ministerie van Justitie en Veiligheid vanuit de BOTOC-gelden financiert.

Preventie en pijlers

Back on Track heeft een sterk preventief karakter. Daar was in Zaanstad ook de meeste behoefte aan, vertelt Liande: “De vraag om preventie is ook het grootst. Zeker als het gaat om het tegengaan van criminele aanwas. Je wilt juist ook de groep dienen die ervóór zit, en niet alleen die al in de criminaliteit zit.” Het project heeft vier pijlers, waarvan drie inhoudelijke: 1) de aanpak risicojongeren, 2) de school als centrale plek in de wijk en 3) de digitale (leef) wereld. De pijler ‘aanpak risicojongeren’ richt zich op een aantal tientallen jongeren dat dreigt af te glijden naar criminaliteit. Door hun en hun ouders zorg en ondersteuning te bieden, hopen de gemeente en samenwerkingspartners deze jongeren perspectief op een betere toekomst te geven en overlast in de wijk te voorkomen. In de pijler ‘digitale (leef)wereld’ probeert de gemeente online omgevingen, waar veel jongeren een groot deel van hun tijd doorbrengen, beter te leren kennen, om daar vervolgens preventief en (in mindere mate) repressief op te treden. Dat gebeurt bijvoorbeeld door op het online platform en de Instagram-pagina van de aanpak in contact te zijn met jongeren en daar voor de doelgroep aantrekkelijke content te plaatsen. Doel van deze activiteiten is bewustwording rond thema’s als drugsgebruik en wapenbezit. De vierde pijler, ‘leren, ontwikkelen en regie op een integraal dynamisch project’, heeft te maken met interne en externe samenwerking en kennisdeling.

School als centrale plek in de wijk: sport als positieve tegenhanger

Waar de eerste en derde pijler betrekking hebben op de hele stad, is de tweede pijler, ‘school als centrale plek in de wijk’, meer wijkgericht. Dat geldt

vooral voor de activiteiten binnen deze pijler op basisscholen, aangezien kinderen vaak naar een (basis)school in hun eigen wijk gaan. Vanuit een samenwerking met verschillende scholen geeft de gemeente in deze pijler allerlei preventieve activiteiten vorm. Een belangrijk thema hierin is sport, dat bijvoorbeeld terugkomt in de naschoolse sportactiviteiten die twee sportondernemers in Saendelft organiseren, in het bijzonder voor kinderen voor wie sporten om financiële of andere redenen niet vanzelfsprekend is. In een project als dit betekent sport veel meer dan alleen fysieke beweging, vertelt Lidy: “[De functie is, red.] om een positieve tegenhanger in de wijk te zijn, in het gat te duiken, een positieve stimulans in de vrije tijd te geven. [...] Het gaat eigenlijk niet zozeer om het sporten, maar dat een jongere eens wat positiefs hoort, positief gestimuleerd wordt, gevraagd wordt: hoe gaat het nou met jou?”

Studiezalen en Buurtouders

‘School als centrale plek in de wijk’ richt zich ook op het voortgezet onderwijs. Zo introduceert Back on Track binnenkort zogenoemde Studiezalen op een vmbo-school in Saendelft. Het idee van de studiezalen ontstond in Amsterdam-West, en houdt in dat jongeren een plek hebben waar ze na school terecht kunnen voor studiebegeleiding én ondersteuning van een life coach. Ook ouders worden actief betrokken en ingezet in deze pijler. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het project Buurtouders: een simpel concept, waarbij een paar ouders elke dag rond de schemering de buurt in gaan, daar praatjes met de jeugd maken en meldingen maken van zaken die ze niet vertrouwen. Korte lijntjes met de politie en jeugd-boa’s maken snelle actie op deze meldingen mogelijk. Tot nog toe kunnen de Buurtouders op vooral positieve reacties van de jeugd rekenen, vertelt Lidy. Jongeren lijken de aanwezigheid van de Buurtouders niet te zien als controle of bedreiging, maar zeggen het te waarderen en hebben ook meteen een aanspreekpunt voor zaken die ze graag (anders) zouden willen in de wijk. Binnenkort krijgen de Buurtouders een training waardoor ze hun rol nog professioneler kunnen invullen.

‘Eilandjes’

Als projectleider van ‘school als centrale plek in de wijk’ werkt Lidy veel samen met de veiligheidscoördinatoren van scholen. Die praten haar bij over de preventieve en repressieve acties die er op de scholen lopen. Naast haar samenwerking met de scholen, draagt Lidy ook bij aan de samenwerking tússten scholen. Die kan volgens haar nu vaak beter: “Scholen an sich zijn ook eilandjes. Ik was nog weleens verbaasd dat directeuren elkaar nog niet kenden, terwijl je allemaal met hetzelfde probleem worstelt en dicht bij elkaar zit.”

Samenwerking en interne organisatie

Het Back on Track-team bestaat uit vier projectleiders – per pijler één – en is onderdeel van de afdeling Openbare Orde en Veiligheid. Het team werkt nauw samen met onder andere politie, jongerenwerk, het jeugdteam en het sociaal wijkteam. De projectleiders onderhouden contact met collega’s van andere gemeentelijke, meer repressieve, aanpakken van ondermijnende jeugdcriminaliteit, zoals de Aanpak 075. Jongeren stromen soms ook door van de ene naar de andere aanpak. Sommige jongeren zitten in beide aanpakken, waarmee preventie en repressie gecombineerd worden. Lidy: “Dan merk ik dat iemand die in de Aanpak 075 zit, nu ook bokslessen heeft. Dan vloeien preventie en repressie in elkaar over en blijkt maar weer dat het niet zo afgekaderd is, maar fluïde.”

Evaluatie en resultaten

Om te kijken wat Back on Track oplevert en wat beter kan, werden er in samenwerking met een adviesbureau interviews met stakeholders van de aanpak gehouden. Daaruit bleek onder andere dat de eerste jongeren succesvol uit de aanpak uitgestroomd waren. Binnen de pijler ‘school als centrale plek in de wijk’ ziet Lidy ook positieve resultaten, bijvoorbeeld als het gaat om de animo voor de naschoolse sportactiviteiten: “Dat komt nu ineens los: van 0 naar 100. [...] Elke middag 60-70 kinderen, die hun persoonlijke verhaal beginnen te vertellen.” Natuurlijk kunnen er ook dingen beter.

Zo wil de gemeente de komende periode meer jongeren bereiken én ouders, met een nieuwe campagne.

Voorwaarden, succesfactor(en) en knelpunten

Een belangrijke voorwaarde voor het succes van Back on Track in het algemeen en de ‘scholenpijler’ in het bijzonder is volgens Lidy een sterk lokaal netwerk – en dat kost tijd. Lidy: “Een community is een randvoorwaarde om te proberen dit hardnekkige probleem te tackelen. [...] Het kost tijd voordat mensen weten van Back on Track. Nu kennen ze [de scholen, red.] me en heb ik de gunfactor. Ik ben niet meer ‘die van de gemeente’.” Voor een goede relatie is niet alleen tijd belangrijk, maar ook het vermogen om je te verplaatsen in je samenwerkingspartner – in Lidy’s geval de besturen en medewerkers van scholen. Zij kregen in de tijd dat Back on Track startte te maken met veel veranderingen die hun aandacht vroegen, zoals de introductie van jongerenwerkers en veiligheidscoördinatoren op de scholen. Dat was een vertragende factor voor het opstarten van de samenwerking en activiteiten in het kader van Back on Track. Het vermogen om je te verplaatsen is in zo’n situatie extra belangrijk, voor zowel de relatie als het verder brengen van het project, vertelt Lidy: “Zodat je een project als Back on Track een antwoord kunt laten zijn op wat scholen nodig hebben, in plaats van dat het iets is wat ze weer moeten.”

Toekomst

Back on Track is een tweejarig project dat in december 2022 afloopt. Het projectteam hoopt op verlenging. Want, zegt Lidy: “Je hebt meer nodig dan twee jaar, zeker in de pijler school. Je moet van alles opzetten en een netwerk opbouwen, voordat je kan gaan oogsten.”

Project: Veilig buitengebied, gemeente Bronckhorst

Een nieuwe wijkagent in de uitgestrekte buitengebieden van de gemeente Bronckhorst in de Achterhoek leidde uiteindelijk tot tot de aanpak Veilig Buitengebied. Daarbij staat verbinding en samenwerking tussen alle stakeholders centraal. Projectleider Paul van der Weiden van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) en toenmalig wijkagent Fons Bouwmeister over de aanpak.

Ontstaan: onbekend buitengebied

Paul van der Weiden: 'In 2016 werd Fons Bouwmeister wijkagent in een deel van de buitengebieden van de gemeente Bronckhorst in de Achterhoek. Qua oppervlakte één van de grotere gemeenten van Nederland, een uitgestrekt gebied met weinig bebouwing en veel landbouw. Hij probeerde voor zijn nieuwe baan informatie te vergaren over het gebied, maar liep er tegenaan dat er weinig bekend was. Hij kende mij van een eerdere samenwerking rondom het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) en benaderde mij of we hem konden ondersteunen bij het beter in kaart brengen van het gebied. Na toestemming van de gemeente zijn we samen een project gestart.' Fons Bouwmeister: 'Het is belangrijk voor een wijkagent om het gebied en de lokale netwerkpartners te kennen. Er speelt vaak van alles wat niet direct bij de politie terecht komt, maar wel relevant is. Het nieuwe werkgebied in Bronckhorst waar ik zes jaar geleden startte was groot en het was mede daardoor lastig om een netwerk op te bouwen. Met Paul had ik samengewerkt rondom het KVO en ik benaderde hem met de vraag waarom er geen vergelijkbare aanpak voor het buitengebied bestond en of het niet een goed idee was om dat op te zetten. Zo is het balletje gaan rollen.'

“De eerste acties die we vanuit deze publiek-private samenwerking op touw zetten, waren gericht op een schoon, heel en veilig gebied.”

Aanpak: publiek-private samenwerking en verbinding

Paul van der Weiden: 'We begonnen met het in kaart brengen en benaderen van alle stakeholders in het gebied. Denk aan gemeente, politie en brandweer, maar ook de lokale afdeling van de Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO), het waterschap, omgevingsdiensten en de zogenoemde 'groene partijen', zoals boswachters, natuurorganisaties en jagers. Kortom, een mix van uiteenlopende partijen die elk een rol spelen in het gebied. Dat geeft direct aan hoe complex het is om relevante gegevens te verzamelen. Ook zetten we een enquête uit onder ondernemers en bewoners. Zij zien misschien wel zaken gebeuren, maar herkennen het niet altijd als mogelijke criminele

activiteiten. Denk aan een adres waar op een ongebruikelijk tijdstip mensen in- en uitlopen. Dat is niet iets wat je meteen meldt bij een wijkagent, maar voor de politie wel waardevolle informatie kan zijn.

Verder bekeken we welke meldingen door de groene partijen en waterschappen op het gebied van de openbare ruimte zijn gedaan. Daarbij viel al snel op dat sprake was van dumpingen van bijvoorbeeld afval van hennepkwekerijen die niet in het politiesysteem stonden. Dat liet zien dat er weinig verbindingen waren tussen alle verschillende partijen in het gebied.

De eerste acties die we vanuit deze publiek-private samenwerking op touw zetten, waren gericht op een schoon, heel en veilig gebied. Bijvoorbeeld door het opruimen van rommellocaties, onkruid verwijderen van onveilige kruispunten of het aanpakken van criminele activiteiten. Ook hebben we een zogenoemd 'groenoverleg' opgezet met politie, groene partijen en de gemeente en organiseerden we 'groene nachten' waarin we gezamenlijk op pad gingen.'

Drugsafval in het buitengebied.

Fons Bouwmeister: 'We startten een pilot in de dorpen Hengelo en Vorden die we al snel uitbreidden met andere dorpen uit de gemeente Bronckhorst. Eén van de uitdagingen was de leegstand in het gebied. We hebben cijfers opgevraagd bij de gemeente van leegstaande stallen en zijn één voor één alle adressen afgegaan, samen met een ambtenaar van de gemeente. Het voordeel daarvan is dat je samen vanuit verschillende bevoegdheden en brillen naar een situatie kijkt. Het gevaar is wel dat je kan stuiten op een adres met een drugs-laboratorium en gewapende criminelen. Daarom hebben we vooraf alle adressen eerst even door de systemen gehaald. Kwam daar bijvoorbeeld uit dat er meldingen waren van komen en gaan van vreemde voertuigen, dan konden we vooraf preventieve maatregelen nemen.'

Rol coördinator: begeleiden en aanjagen

Paul van der Weiden: 'Mijn rol was het begeleiden van het proces en ontwikkelen van zaken waarvan je denkt dat het nuttig kan zijn voor het gebied. Ik kom van origine uit de groene wereld, heb onder andere een bosbouwopleiding gevolgd, en kan me daardoor ook goed inleven in de medewerkers van deze organisaties. Zij liepen tegen allerlei zaken aan, maar hadden geen goede verbinding met de politie en stonden er daardoor voor hun gevoel vaak alleen voor. Hetzelfde gold voor bewoners en ondernemers in het gebied, die daardoor steeds minder vertrouwen kregen in de overheid. Om dat weg te nemen, pleitte ik voor meer zichtbaarheid en verbinding. Bijvoorbeeld door het organiseren van voorlichtingsavonden, waardoor de partijen elkaar beter leren begrijpen en bewoners dingen gaan herkennen. Je hebt aanjagers nodig om dit alles op de agenda te houden. Want als het goed gaat, gaan mensen van nature achteroverleunen. Dan moet iemand iedereen scherp houden. Dat is onder andere mijn rol, samen met andere adviseurs binnen het CCV.'

“Er wordt bewuster gekeken naar activiteiten in dit enorm uitgestrekte buitengebied. Ook is er nu een betere samenwerking tussen groen, lichtblauw en blauw.”

Resultaten: meer gemeenten doen mee

Paul van der Weiden: 'Dat de aanpak een succes is blijkt onder andere uit het feit dat steeds meer gemeenten met buitengebieden deze werkwijze willen opzetten om meer verbinding te stimuleren. Ook landelijk is er in het kader van ondermijning meer oog voor deze aanpak. Alle gemeenten in de Achterhoek zijn inmiddels ingestapt in dit traject. In de provincie Gelderland wil men naar een dekking van 80% voor gemeenten met een buitengebied. De verbinding tussen alle partijen die wonen, werken of actief zijn in het gebied is verbeterd. Daardoor kan er sneller worden opgetreden na bijvoorbeeld een melding. Ook worden er regelmatig groene nachten georganiseerd. De samenwerking is ook in het belang van andere stakeholders: er is bijvoorbeeld minder rommel in het gebied, waardoor er minder opgeruimd hoeft te worden en de kosten lager zijn.'

De voorlichtingsavonden voor bewoners en ondernemers in het gebied hebben positief uitgepakt, wat merkbaar is door de toename van het aantal meldingen. Er wordt bewuster gekeken naar activiteiten in dit enorm uitgestrekte buitengebied. Ook is er nu een betere samenwerking tussen groen, lichtblauw en blauw.'

Fons Bouwmeister: 'Een mooi voorbeeld van de kracht van de samenwerking vond ik toen ik tijdens een 'groene nacht' in een politieauto zat met een ambtenaar openbare orde & veiligheid. Op haar verzoek gingen we kijken bij een oude

manege, en zagen daar net een auto weggrijden. De inzittenden hadden een antecedent op het gebied van drugs en in de wagen vonden we gasmaskers. In de manege troffen we vervolgens een verborgen drugsclub aan. Dat vond ik echt top, dat we zo iets ontdekten na een signaal van de ambtenaar en een gezamenlijke controle.'

Dit kun je allemaal vinden als je met alle partijen een schouw loopt in het buitengebied.

Succesfactoren: betrokkenheid en doorzettingsvermogen

Paul van der Weiden: 'Dit valt of staat met mensen die bereid zijn om hun schouders eronder te zetten. Ook is doorzettingsvermogen belangrijk voor alle betrokken partijen. Je hebt veel ogen nodig in zo'n groot gebied. Als je die allemaal weet te mobiliseren, is dat enorm van belang. Denk aan jagers, die bezig zijn met wildverzorging en ondertussen zien dat een boerderij die niet floreert veel bezoek krijgt van vreemden. Doordat partijen zich bewust zijn van mogelijke signalen en in goede verbinding staan met andere diensten zoals de politie en gezamenlijk optrekken, wordt het mogelijk om criminele activiteiten een halt toe te roepen.'

Knelpunten: ieder z'n eigen belang

Paul van der Weiden: 'Soms hebben betrokken partijen te weinig capaciteit. Als een gemeente 1 fte heeft op het gebied van openbare veiligheid, dan is het zaak om de beschikbare tijd slim in te delen. Ook zie je dat alle partijen ondanks de nauwe samenwerking hun eigen belangen hebben. Zo veranderden de 'groene nachten' al snel in 'blauwe nachten', waarbij met name politieacties centraal stonden. De groene partijen vonden dat zaken als het aanpakken van stroperij en illegale visserij daardoor onderbelicht raakten.'

Fons Bouwmeester: 'Alle partijen in het gebied hebben hun eigen belang. Het is belangrijk om dan ook continu het gezamenlijke doel voor ogen te houden. Toen we deze pilot startten hield ik een

presentatie waar alle burgemeesters uit het gebied bij waren. Ik heb toen aangegeven er direct mee te stoppen als het een praatgroepje zou worden. Het gezamenlijke doel is het zorgen voor de veiligheid van burgers in het buitengebied. En natuurlijk zit er altijd een bepaald spanningsveld rondom zo'n samenwerking. Als een groene boa heel graag iets wil doen aan stroperij tijdens een groene nacht is dat heel begrijpelijk, maar je gaat uiteindelijk samen op pad om de criminaliteit in het gebied aan te pakken. Dan kunnen er op zo'n avond ook andere prioriteiten zijn.'

Toekomst: geen project maar proces

Paul van der Weiden: 'Het is een proces en geen project. Dat betekent dat we ermee bezig blijven. Inmiddels is er een werkgroep die vier keer bijeen komt om de stand van zaken en voortgang te monitoren. Het voorzitterschap wordt ingenomen door de LTO-organisatie en de gemeente voert het secretariaat. Er zijn nieuwe problemen ontstaan in het gebied. Zo zijn er mede door de stikstofproblematiek verschillende boeren in het gebied die stoppen met hun bedrijf. Voor de politie is daar meer werk uitgekomen. De hennepenteelt en xtc- en

crystal methlabs zijn toegenomen en het aantal meldingen neemt toe.'

Fons Bouwmeester: 'Het is een traject waarbij je je steeds moet afvragen wat er op dat moment kwetsbaar is en waar je je

aandacht aan moet besteden. En hoe je dat vervolgens gezamenlijk doet, hoe je al die verschillende belangen bundelt tot één gezamenlijk doel. Ik ben inmiddels geen wijkagent meer in dit gebied – ik hoop dat mijn opvolgers kunnen oogsten wat wij er hebben gezaaid.'

“Alle partijen in het gebied hebben hun eigen belang. Het is belangrijk om dan ook continu het gezamenlijke doel voor ogen te houden.”

Lokale aanpak Veilig Buitengebied

UITGANGSPUNTEN

- Duurzaam samenwerken
- Structurele verbeteringen doorvoeren
- Kwaliteit borgen
- Continu proces van plan-do-check-act

STAP 1

Samenwerking vormgeven

Private en publieke partijen maken afspraken met wie en hoe wordt samengewerkt. Het gaat hierbij om gemeente, politie, brandweer en de lokale afdeling van de Land en Tuinbouw Organisatie, omgevingsdiensten en waterschappen en de zogenoemde 'groene partijen', zoals boswachters, natuurorganisaties en jagers.

STAP 2

Inventariseren van de veiligheidsproblemen

De veiligheidsanalyse gebeurt aan de hand van de resultaten van enquêtes onder bedrijven en bewoners en beschikbare informatie en incidentcijfers van alle betrokken partijen.

STAP 3

Plan van aanpak en concrete afspraken

Het plan van aanpak beschrijft de huidige veiligheidssituatie, de problemen, de doelstellingen en de maatregelen die worden genomen om de veiligheid structureel te verbeteren. Een en ander leidt tot concrete afspraken voor alle betrokken partijen, die worden vastgelegd in een samenwerkingsconvenant.

STAP 4

Uitvoeren van de afgesproken maatregelen

Bijvoorbeeld opruimen van rommellocaties, onkruid verwijderen van onveilige kruispunten, het aanpakken van criminele activiteiten, opzetten 'groenoverleg' en organiseren 'groene nachten', waarin alle partijen gezamenlijk op pad gaan. Met als doel een schoon, heel en veilig buitengebied.

Project: mobiel banditisme

Hoe ziet het bedrijfsmodel van mobiel banditisme eruit? Die vraag stond centraal bij het barrièremodel dat voor deze vorm van criminaliteit werd ingezet. Via het opwerpen van drempels proberen betrokken partijen de criminele activiteiten vervolgens zoveel mogelijk te verstoren. De taskforce mobiel banditisme ging zo deze groeiende grensoverschrijdende misdaad te lijf. Lienke Hutten van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) en landelijk projectleider mobiel banditisme René Middag leggen uit hoe het werkt.

Ontstaan: toename grensoverschrijdende criminaliteit

Lienke Hutten: 'Nederland heeft te maken met mobiel banditisme. Dat is een vorm van criminaliteit die grensoverschrijdend is. Vaak gaat het om bendes uit bijvoorbeeld Oost-Europese landen die in Nederland verantwoordelijk zijn voor bepaalde vormen van criminaliteit, zoals diefstal van e-bikes, winkeldiefstal of oplichterij via klussen aan huis. De criminelen plegen hier het delict en zijn vervolgens snel weer verdwenen. Daardoor zijn ze vaak moeilijk grijpbaar. Ook zijn het over het algemeen vervelende delicten, maar niet per se ontwrichtend voor de maatschappij. Hierdoor krijgen ze niet altijd de hoogste prioriteit op het gebied van opsporing. En Nederland is gericht op regio- en gemeentegrenzen als het om veiligheid gaat, terwijl mobiel banditisme de gemeente- en landsgrenzen overstijgt. Het ministerie van Justitie en Veiligheid gaf daarom de opdracht aan de taskforce mobiele bendes om een barrièremodel te ontwikkelen. In deze taskforce zitten onder andere politie, het ministerie, Transport en Logistiek Nederland en de gemeenten Roermond en Enschede.'

René Middag: 'Ik ben landelijk projectleider mobiel banditisme en vanuit de landelijke politie-eenheid al zeven jaar actief rondom de

aanpak van deze vorm van criminaliteit. Daarnaast ben ik vanuit de taskforce betrokken. Mobiel banditisme is de laatste jaren fors toegenomen en komt steeds meer in de plaats van klassieke criminaliteit als inbraken en overvallen. De criminaliteit in ons land daalt al jaren, maar het aantal buitenlandse verdachten neemt in relatieve en absolute zin toe. Mobiel banditisme is daar een belangrijke oorzaak van.'

Aanpak: afpellen bedrijfsmodel criminelen

Lienke Hutten: 'Net als in het bedrijfsleven hebben criminelen een verdienmodel nodig, vergelijkbaar met een bedrijfsproces. Het CCV ontwikkelde het barrièremodel om dat proces in kaart te brengen. Je pelt daarmee als het ware het bedrijfsmodel van de crimineel af en kijkt naar alle stappen voor, tijdens en na het delict. Zo maak je inzichtelijk hoe een crimineel fenomeen in z'n totaliteit eruitziet. Per stap hebben we vier onderdelen gedefinieerd: de gelegenheid, de

signalen, de faciliteerders en uiteindelijk de barrières. Bij de gelegenheid gaat het er bijvoorbeeld om hoe wij als samenleving mogelijk maken dat iets kan ontstaan. Denk aan agrariërs die het moeilijk hebben en leegstaande boerderijen hebben, wat kansen biedt voor

hennepsteelt. Bij signalen kun je in het geval van hennepsteelt denken aan een exorbitant hoge energierekening. Faciliteerders zijn mensen die bijvoorbeeld bewust de technische installatie manipuleren, maar er zijn ook onbewuste faciliteerders, zoals een tuincentrum dat potgrond verkoopt aan de criminelen. Bij de barrières gaat het om het opwerpen van drempels om de activiteiten van de criminelen zoveel mogelijk te verstoren. Het is ook mogelijk om te focussen op een bepaald onderdeel van het bedrijfsproces, zoals het vervoer. Hoe concreter het thema, hoe werkbaarder.

Voor mobiel banditisme hebben we in eerste instantie een subbarrièremodel gemaakt rondom de vervoersbewegingen van de

Uit het subbarrièremodel 'katvangers' blijkt dat de inschrijving bij gemeenten een belangrijke stap was in hun proces. Hier hebben we succesvol drempels opgeworpen.

criminelen, oftewel het in- en uitreizen. Dat model is in 2017 gepubliceerd. Het duurt zo'n drie tot vier maanden gemiddeld om een barrièremodel te ontwikkelen. Dat doen we in vier sessies met verschillende experts.'

René Middag: 'Ik leerde het barrièremodel van het CCV kennen toen we op zoek waren naar de beste interventies. Ik vind het een hartstikke mooie tool. Hiervoor deden we eigenlijk alles op ervaring en gevoel. Maar nu is door verschillende experts op thema's en deelthema's een werkwijze gedefinieerd die ook leidend is geworden binnen het programma. Dat vormt een mooie leidraad in de aanpak van deze vorm van criminaliteit.'

Rol coördinator: begeleiding bij het uitrollen

Lienke Hutten: 'Het in kaart brengen van de criminele activiteiten via het barrièremodel is natuurlijk nog niet genoeg. Het is een hulpmiddel, biedt inzicht en overzicht, om vervolgens mee verder te gaan. Onze rol is de procesbegeleiding bij het ontwikkelen van een barrièremodel. Maar daarna moet er bijvoorbeeld een werkgroep of verantwoordelijke zijn die de uitwerking van het barrièremodel verder oppakt. Daarom verzorgen wij vanuit het CCV ook vaak projectbegeleiding ná het uitrollen van het model, zoals in dit geval rondom mobiel banditisme.'

Resultaten: van nachtregister tot katvangers

Lienke Hutten: 'Er zijn verschillende onderdelen van mobiel banditisme dankzij het barrièremodel aangepakt. In Amsterdam wordt er bijvoorbeeld gewerkt aan een pilot rondom een digitaal nachtregister. Wanneer iemand zich inschrijft in een hotel, komt diegene in het register terecht dat een koppeling heeft met de politiesystemen. Is diegene bekend in het systeem, dan krijgt de politie een melding.'

René Middag: 'Belangrijke faciliteerders voor mobiel banditisme zijn de zogenoemde katvangers. Zij faciliteren de criminelen door het op eigen naam zetten van bijvoorbeeld bankrekeningen en kentekens.

Belangrijke schakels om mobiel banditisme in stand te houden. We hebben ook een subbarrièremodel voor deze katvangers gemaakt en zijn er intensiever bovenop gaan zitten, samen met partners als de KVK en gemeenten. Uit het subbarrièremodel bleek dat de inschrijving bij gemeenten een belangrijke

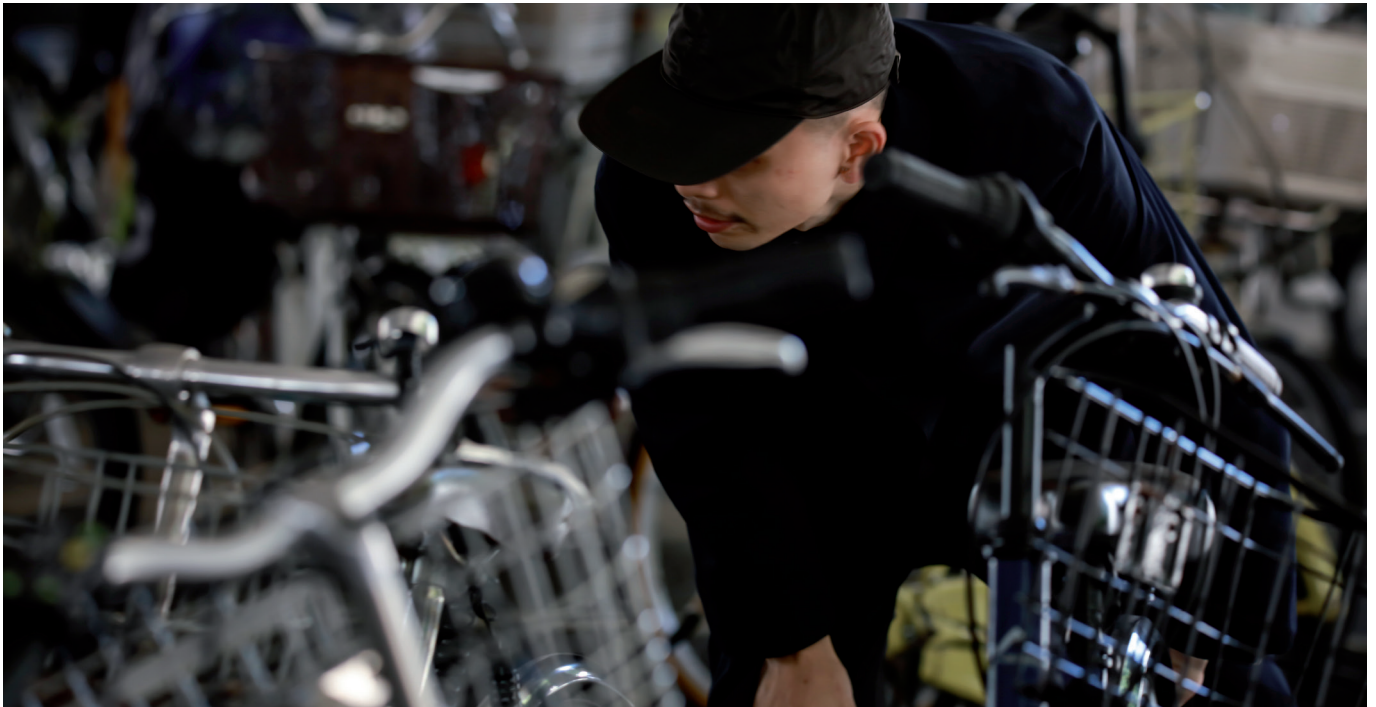
stap was. Dus in dat proces hebben we drempels opgeworpen. Dat was succesvol, we zagen dat deze doelgroep de gemeente ging mijden omdat daar lastige vragen gesteld werden. Maar dat succes heeft ook een keerzijde. Nu zien we dat deze katvangers zich nog maar sporadisch inschrijven bij de gemeente, waardoor we de kentekens minder goed in beeld hebben. Dat is een waterbedeffect, dat nou eenmaal hoort bij deze aanpak.

Verder kijken we of we goederen die veel weggenomen worden, zoals cosmetica of e-bikes, kunnen laten chippen. Wanneer we goederen uniek kunnen maken via een chip, wordt het makkelijker om er een zaak van te maken als we iemand arresteren die bijvoorbeeld gestolen en gechipte cosmetica op zak heeft. Voor de detailhandel is er een bijkomend voordeel dat hun voorraadbeheer beter te digitaliseren is.'

Succesfactoren: continu aanpassen

Lienke Hutten: 'Als er draagvlak is en er zit een gedisciplineerde groep op die het model blijft aanvullen en actualiseren, dan is het een goed hulpmiddel. Dat aanpassen is nodig, omdat criminelen continu hun werkwijze veranderen. Zo is in de automotive sector een limiet van betalen in contanten ingevoerd om witwassen te voorkomen, maar je ziet dat criminelen vervolgens andere betaalmanieren of modus operandi opzoeken. Ik zie dat overigens ook wel als een compliment, dat betekent dat ons model werkt.'

Goederen die veel weggenomen worden, zoals e-bikes, proberen we te laten chippen.

Het is verder belangrijk dat er mensen aan werken die bevlogen zijn en er hun ziel en zaligheid in stoppen. Ook is draagvlak belangrijk en het koppelen van verantwoordelijken aan een stap. Tot slot is het zo concreet mogelijk maken van de uiteindelijke barrières van belang. Denk aan het chippen van de fietsen. Dat is tastbaarder dan bijvoorbeeld het veranderen van wetgeving. Dat is ook effectief, maar we bevorderen nu meer creativiteit in het bedenken van barrières. Daarvoor moet je wel de juiste mensen aan tafel hebben, niet iedereen kan dat.'

René Middag: 'Het is belangrijk om successen te benoemen en te delen – ook als ze ogenschijnlijk heel klein zijn. Verder ben ik zelf enorm enthousiast over deze aanpak, en van daaruit probeer ik anderen ook mee te nemen. Als je bevlogen bent, werkt dat door naar anderen.'

Knelpunten: eigenaarschap kan ontbreken

Lienke Hutten: 'Als wij een barrièremodel maken, komen daar soms wel tientallen barrières uit. Dan is het dus belangrijk om te prioriteren. In de praktijk zie je dat een aantal partijen daar druk mee bezig is, een aantal helaas minder. Het positieve in dit specifieke geval was dat er vanuit de taskforce verschillende partijen eigenaar werden van een stap. Zo maak je één partij verantwoordelijk voor de acties die er rond die stap worden genomen. Daardoor is de kans groter dat er ook echt wat gebeurt. Daarnaast was er dankzij de taskforce bestuurlijk draagvlak. Het gevaar is verder dat de aandacht verslapt zodra er mensen wegvallen, bijvoorbeeld doordat ze een andere baan krijgen.'

René Middag: 'Het hangt inderdaad vaak aan personen. Bevlogen collega's willen wel, maar je ziet van sommige partijen gaandeweg de aandacht verslappen. Zeker als het binnen een organisatie ingebed wordt maar de verantwoordelijke persoon is eigenlijk niet passend.'

Toekomst: verder zonder taskforce

Lienke Hutten: 'Helaas houdt de taskforce waarschijnlijk op te bestaan. Dat zou jammer zijn, want de prioriteit en extra focus vervallen dan waarschijnlijk ook. Wel blijft mobiel banditisme op de Nationale Veiligheidsagenda een belangrijk thema.'

René Middag: 'Zoals het er nu naar uit ziet, is het project inderdaad eindig. Het nadeel daarvan kan zijn dat mobiel banditisme geen prioriteit meer is bij diverse partners. Bij de politie blijft het een belangrijk thema, maar het zal misschien lastiger worden om andere partijen mee te krijgen. Het mag dan ook duidelijk zijn dat het mijn voorkeur heeft om door te gaan met de taskforce. De focus mag eigenlijk niet verloren gaan, het aanpakken van dit soort vormen van criminaliteit is een kwestie van lange adem. Vanuit de politie blijven wij daarom sowieso bezig met dit thema en smeden we allianties voor een gezamenlijke aanpak met gemotiveerde spelers en mensen.'

Barrièremodel MOBA

Om georganiseerde criminaliteit effectief aan te pakken, is inzicht in het bedrijfsproces van criminelen essentieel. Met een barrièremodel breng je het bedrijfsproces in kaart. Zo wordt in een oogopslag duidelijk welke stappen criminelen moeten zetten om een delict te plegen en welke partijen en gelegenheden het delict mogelijk maken. Hierdoor ontdek je welke barrières jij en je

veiligheidspartners kunnen opwerpen om het werk van deze criminelen te verstoren.

Met het barrièremodel zetten we een stapje terug en kijken we naar het verhaal achter de casuïstiek, daders of delicten. In plaats van het delict centraal te stellen, kijken we naar het achterliggende fenomeen. Deze fenomenen maken we inzichtelijk. Met een

barrièremodel kijken we naar het bedrijfsproces van een crimineel en gaan we na welke afzonderlijke stappen een crimineel moet zetten om een crimineel feit te laten slagen. Zo wordt in een oogopslag duidelijk welke stappen criminelen moeten zetten om een delict te kunnen plegen. Deze stappen laten de essentiële elementen uit het verdienmodel van de crimineel zien.

ZEVEN STAPPEN

1. **Inreis:** Het passeren van de Nederlandse grens door mobiele bendes
2. **Verblijf:** al dan niet illegaal
3. **Gebruik infrastructuur:** zoals autoverhuur, het wegennet en internet
4. **Delictpleging:** winkel en autodiefstal, straatroof/zakkenrollerij, inbraken en overvallen
5. **Opslag:** bewaarplaats voor gestolen goederen
6. **Vervoer:** het transporteren en verkopen van gestolen goederen
7. **Gebruik opbrengst:** witwassen, financiering van andere criminele activiteiten

VIER ONDERDELEN PER STAP

Gelegenheden

Dit zijn zaken die het mogelijk maken om een delict te kunnen plegen.

- Vakantiepark waar je anoniem kunt verblijven.
- Open grenzen, waardoor bendes zich makkelijk anoniem verplaatsen.

Signalen

Hoe onzichtbaar complexe vormen van criminaliteit vaak ook zijn, er kunnen altijd signalen zijn van malafide activiteiten.

- s Nachts slapen op parkeerplaatsen (matrassen in bestelbus).
- A typische samenstelling van toeristengroep.

Dienstverleners

Er zijn altijd personen of partijen die bewust of onbewust ondersteunen met producten of diensten, waardoor het mogelijk wordt criminele handelingen te verrichten.

- Helers (bewust).
- Bouwmarkten voor aanschaf materialen (onbewust).

Barrières

Dit is de gereedschapskist die de partijen gezamenlijk in handen hebben om de criminaliteitsvorm tegen te gaan

- Inschrijven bij gemeenten lastiger maken voor katvangers.
- Laten chippen van goederen die veel gestolen worden (e-bike, cosmetica).

Project: Integrale werkwijze ongestructureerde problemen

Na een grote politie-inval op een woonwagenkamp in Oss werd duidelijk dat er zorg en ondersteuning nodig was voor de bewoners die achterbleven. Maar hoe bundel je de krachten van verschillende organisaties in een gezamenlijke aanpak? En hoe ga je om met vooroordelen en angstgevoelens? Meike Lommers, landelijk adviseur gesloten familienetwerken bij het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) en de bestuursadviseur openbare orde en veiligheid bij de gemeente Oss, vertellen over de aanpak.

Ontstaan: zorgen om woonwagenkamp

Meike Lommers: 'In Oss liep een strafrechtelijk onderzoek op een woonwagenkamp. Men wilde de criminaliteit daar aanpakken, maar er waren ook zorgen over de veiligheid van de bewoners op het kamp. Tegelijkertijd heerste er bij instanties angst voor deze doelgroep. Als je in de georganiseerde criminaliteit terechtkomt, dan zijn dit soort families er op z'n zachtst gezegd niet blij mee als je hun 'verdien-model' om zeep helpt. Criminoloog Toine Spapens van de Universiteit Tilburg doet onderzoek naar criminaliteit binnen familienetwerken. Zijn boek was net gepubliceerd op het moment dat de gemeente Oss constateerde dat er iets nodig was om een duurzame verandering tot stand te brengen na een repressieve interventie.

Daarop zijn gemeente, lokale instanties, politie, justitie en CCV met elkaar in gesprek gegaan. Oftewel: de wereld van het strafrecht met het bestuur en het sociale domein. Dat was een hele belangrijke stap. Want de werelden van politie, justitie en gemeente zijn normaliter nauwelijks verbonden in bestaande samenwerkingsvormen. Ze mogen bijvoorbeeld geen informatie met elkaar uitwisselen. Nederland is nog niet zover om dit soort zaken gezamenlijk aan te

pakken. Daarvoor heb je pioniers nodig, en de gemeente Oss is er daar één van.'

De bestuursadviseur: 'Het CCV en Oss hadden eerder met elkaar te maken gehad rondom horders en vervuilers. Nu ging het om een situatie na een grote politie-inval op een woonwagenkamp. Collega's vonden het eng om het kamp op te gaan en zorg aan te bieden. Dat snapte ik. Daarom zochten we met wie we dat wel zouden kunnen oppakken. Bij gemeente en politie ligt het accent erg vaak op veiligheid en ondermijning. Maar ik vind dat het altijd gaat om mensen. Ook al doen ze foute dingen, het zijn en blijven ook mensen. De kunst is, vind ik, om dan toch nog kansen te zien. En vanuit die gedachte wilden we verder.'

Aanpak: in vier stappen ongestructureerde problemen oplossen

Meike Lommers: 'Ik heb bij het CCV een integrale werkwijze voor ongestructureerde problematiek opgezet. Die zijn we in Oss gaan toepassen. Dat is een procesmethodiek met vier hoofdstappen en daaronder weer verschillende substappen. De eerste hoofdstap is een QuickScan. Hoe kun je het 'niet pluis gevoel' vertalen naar een

gezamenlijk gedragen probleem-definitie gebaseerd op feiten?

En welke opdrachten horen daarbij?

De tweede hoofdstap is de systeemwereld: professionals moeten anders werken, oftewel sleutelen aan hun systeemwereld. Iedereen werkt met bepaalde regels en protocollen. En dat is ook logisch,

want als het spannend wordt, bieden die houvast. Maar soms is anders werken nodig. Professionals willen vaak wel anders werken, maar hun leidinggevers liever niet. Dus gaat het erom het

---

"Hij constateerde dat er ondersteuning nodig was op alle niveaus om na afronding van het strafrechtelijk onderzoek duurzame verandering tot stand te brengen."

De ketendefiniëring, hoe verhouden organisaties zich tot de opdracht en hoe vinden we dat we ons moeten verhouden tot de opdracht op basis van de nieuwe gezamenlijke inzichten.

raamwerk voor het oplossen van ongestructureerde problemen passend te maken op de organisaties en hun werkwijzen. En dat met commitment van deze organisaties en hun bestuurders. De derde hoofdstap is de uitvoering: aan de slag, met vallen en opstaan als we vervallen in oud gedrag. Terugvallen mag, maar dan kijken we heel bewust naar hoe we daar zijn gekomen. We ondersteunen elkaar en onderzoeken waar barrières liggen. In deze fase voeren we vaak veel de-escalatiegesprekken op bestuurlijk niveau. Of we organiseren workshops met specialisten als nieuwe kennis nodig is. Kortom: je doet er alles aan om het proces door te laten lopen. De laatste stap is duurzaam borgen: hoe gaan we dit vasthouden op alle niveaus van de inzet? Hoe blijven we communiceren? Na elke stap bouwen we een go/no go moment in.

De doorlooptijd voor deze werkwijze bij een gemeente is ongeveer een jaar. In Oss hebben we inmiddels met de QuickScan de eerste stap gezet. Via een signalensessie hebben we alle partijen uitgedaagd om even alles los te laten en opnieuw te kijken naar wat elke professional ziet. Vervolgens hebben we gekeken: wat zijn aannames en wat zijn feiten? Dan zie je vaak dat er zo'n 10 procent overblijft aan daadwerkelijke feiten. En als je iets niet wil dan is het om te handelen op basis van niet-getoetste feiten en signalen, zeker bij deze doelgroep. Het moet duidelijk zijn wat je inzet rechtvaardigt. Zo ontstaat een gezamenlijk gedragen probleemdefinitie voor de aanpak. In de eerste stap zie je ook al de contouren voor de volgende stappen ontstaan, zoals plan van aanpak en randvoorwaarden. Het is geen *rocket science*, je gaat vooral terug naar de basis.'

Rol van de coördinator: anders werken en kijken stimuleren

Meike Lommers: 'Dat het CCV is gevraagd om dit verder als externe partij te begeleiden, snap ik heel goed. Een strategische samenwerking tussen het sociale domein, het bestuur en politie en justitie vraagt nou eenmaal om een andere manier van werken. Zo moet de maatschappelijk werker anders gaan kijken naar bijvoorbeeld

ondermijnende activiteiten. Niet iedereen is daar geschikt voor, en dat is helemaal niet erg. Sommige mensen moeten dit nog leren, anderen erkennen dat ze hiervoor niet het juiste type professional zijn. Niet elke politieagent wil zich bezighouden met zorgvraagstukken, bijvoorbeeld. Als procesbegeleider probeer je dat bespreekbaar te maken en gezamenlijk naar oplossingen te zoeken.'

Succesfactoren: stilstaan bij de feiten

Meike Lommers: 'Het is erg waardevol om mensen uit alle frustratie en hectiek te laten stappen en ze goed te laten zien met wie ze eigenlijk werken en waarmee ze bezig zijn. Daardoor ontstaat er ruimte om andere verbindingen te leggen en samenwerkingen op te starten.'

De bestuursadviseur: 'Het CCV vind ik deskundig en geduldig. Meike gaat terug naar de basis, waardoor we met z'n allen niet meteen gaan hollen. Stilstaan bij de feiten, bij wat de essentie is, daar heb ik veel van geleerd. Bestuurders roepen al snel: er moet nu direct iets gebeuren. Maar kennismaken met het netwerk en de doelgroep, verkennen, vertrouwen opbouwen en zo komen tot een goede onderbouwing van het probleem, waarin je meeneemt wat er nodig is en hoe je het aanpakt: dat werkt!'

Knelpunten: angst, vaardigheden en bestuurlijke complexiteit

Meike Lommers: 'In Oss bleek met name het vertrouwen in elkaar belangrijk. Er was sprake van een flinke ruis in de waarneming van professionals, met name door het justitieel onderzoek en de mediagevoeligheid van de zaak. Eén van de professionals twijfelde bijvoorbeeld aan de eigen waarneming omdat er in de media hele andere berichten verschenen. Ook speelden er angstgevoelens bij professionals door de politie-inzet die had plaatsgevonden. Wat ik vaak doe in dit soort situaties is alle beren op de weg in kaart brengen. Die zijn er niet voor niets, daar kun je van leren. Dat bleek

Het is puzzelen om samen het gedragen probleem-eigenaarschap te beleggen en de gezamenlijke strategie te ontdekken, waarbij de overstijgende integrale doelstelling centraal staat.

heel belangrijk voor het proces en daar kwamen mooie dingen uit. Denk aan professionals die durfden toe te geven bang te zijn. Zo zorgen we voor elkaar en creëren we ruimte om eerlijk te kunnen zeggen wat men voelt. En het geeft je argumenten om de noodzaak en complexiteit bij het bestuur op de agenda te zetten.

De bestuursadviseur: 'Je moet bepaalde vaardigheden in huis hebben om gesprekken goed te kunnen voeren. Mensen die dat doen moeten zich toegerust en gesteund voelen. Daarvoor is soms training en bijscholing nodig, maar je bent ook afhankelijk van de teamleider of bestuurder die dat ziet en steunt. Daarnaast heb je te maken met gelaagdheid: bestuurders die overal wat van vinden. Collega's in het veld hebben daar ook echt last van. Maar ook wisselingen van mensen op bepaalde posities en het personeelstekort zijn drempels. En soms missen mensen de creativiteit om een probleem op te lossen. Dat proberen we met het CCV juist aan te wakkeren.'

Resultaten: beweging op veel niveaus

Meike Lommers: 'Ondanks de aanvankelijke negatieve ervaringen bleek er dankzij de werkwijze binnen de groep een enorme bereidheid te zijn om samen aan de slag te gaan. We hebben in deze groep ook de kwetsbaarheid afgepeld. Mensen moesten terug naar de basis: hoe kijk ik, hoe denk ik? Dat is een spannend proces. Maar het is goed om als professional bewust te zijn van je eigen vooroordelen en een vertaling daarvan te kunnen maken naar je eigen professionaliteit.'

De bestuursadviseur: 'Bij het kamp hebben we samen met betrokkenen en het netwerk gekeken naar de nieuwe generatie. We hebben contacten gelegd en een sociaal werker komt nu eerder

bij mij als er iets speelt. Dat heeft al geleid tot verschillende resultaten. Er zit beweging in, zoals twee bewoners die zich hebben gemeld omdat ze een eigen huis willen. Of een ouder echtpaar op het kamp dat aangeeft dat ze elders willen wonen. Daar gaan we

vervolgens niet als een stel aasgieren bovenop zitten, maar kijken met de woningbouw samen of we daar iets kunnen betekenen.

Mensen aanspreken op eigen kracht vraagt om tijd, geduld en vertrouwen. Een aantal bewoners

heeft nu een eigen woning, een baan en draait volwaardig mee in de maatschappij. Dat vind ik geweldig, het beweegt!'

Toekomst: na de zomer verder

Meike Lommers: 'In 2022 waren de gemeenteraadsverkiezingen. Daardoor ligt het proces nu even stil. Maar er is fors bestuurlijk commitment en de lokale driehoek zit er nog. We wachten nu tot iedereen in de gemeentelijke organisatie op de juiste stoel zit voordat we verder kunnen. Hopelijk kunnen we na de zomer door.'

De bestuursadviseur: 'Veel eerder signaleren, in feiten te blijven denken én preventief werken gaat zeker rendement opleveren. Dit is een zaak van de lange adem. De kampbewoners zijn er al een eeuw, we gaan niet in vier jaar alle problemen oplossen – hoewel er mensen zijn die dat denken. Ik geloof in maatwerk en het rendement ervan op de langere termijn. Daarom hoop ik dat we samen kunnen blijven optrekken met het CCV. We zijn ook samen bezig met casussen rondom Roma in Oss. Ik probeer vanuit mijn rol te bewaken dat het hier op de agenda blijft staan.'

Integrale aanpak ongestructureerde problematiek

UITGANGSPUNTEN

- Op alle professionele niveaus
- Fenomeen- en domeinoverstijgend
- Gemeente- en (land)grensoverstijgend
- Dader en slachtofferschap

STAP 1

Weten wat je ziet

Quickscan: weten wat je ziet en wat je (nog) niet ziet.
Problematiek ontrafelen, probleemdefinitie opstellen, signalensessie.
Resultaat: contouren van een plan van aanpak.

STAP 2

De systeemwereld

Aanpak vertalen naar beleid, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.
Resultaat: de basis op orde in het interventieveld.

STAP 3

De uitvoering

Doen, leren, evalueren, bijstellen en implementeren.
Resultaat: continu proces.

STAP 4

Duurzaam borgen

Duurzaam borgen – onderhouden kennis en competentieniveau.
Resultaat: goed voorbereide professionals.